

BESZEREZHETETLENNÉ VÁLT, ISMÉT KAPHATÓ KÖNYVEK DIGITÁLISAN PÓTOLT „HIÁNYCIKK-KÖNYVEK” A XX. SZÁZADBÓL

A boltokban ma már nem kapható könyvek újbóli kiadását gyakran csak az engedély megszerzésének körülményessége, esetenként lehetetlensége akadályozza. Ennek oka lehet, hogy a szerző (örököse) ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik, illetve ez a kifejezett kívánsága. A felhasználást akadályozhatja a kiadó és a szerző együttműködésének valamilyen anomáliája, valamint az is, hogy a szerzőt, bár művének az újbóli piacra lépése ellen nem tiltakozna, az elektronikus megjelenés miatt a kiadó nem kereste meg. Az árva¹ és a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek² helyzete leginkább az ilyen műveket hasznosítani kívánó személyeket, az érdekelt jogosultakat, az egyes szakmai szervezeteket és a szerzői jogászokat foglalkoztatja. Az árva művek azok a védelemben részesülő alkotások, amelyeknek jogosultja nem azonosítható és/vagy ismeretlen helyen tartózkodik,³ a kereskedelmi forgalomból kikerült (kereskedelemben nem elérhető) művek pedig a ma már nem forgalmazott, azaz olyan alkotások, amelyeknek jogtulajdonosai nem kívánják vagy nem tudják kiaknázni a jogokat egyedi alapon.⁴ Míg az alapvetően szerzői korlátozásnak tekint-

¹ Az árva művek intézményéről bővebben: *dr. Grad-Gyenge Anikó*: Elárvult jog nevelőszülőt keres. Magyar jog, 56. évf. 3. sz., 2009. április; *Hepp Nóra*: Szabad az út a rejtett műalkotások feltárására, avagy az árva művek szabályozása a szerzői jogban. Fehér könyv a szellemi tulajdon védelméről, 2008–2009; Magyar Szabadalmi Hivatal, 2009; az elfogadott (2014. október 29. határidővel), tagállami átültetés alatt álló uniós irányelvről: *dr. Legeza Dénes István*: „Segítsük az árvákat” – útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 5. sz., 2012. október; és *dr. Grad-Gyenge Anikó, dr. Faludi Gábor*: Magyar árvák valahol Európában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 6. sz., 2013. december.

² Az out of commerce művekre vonatkozóan elemzés olvasható *dr. Veréb Viola*: Digitális könyvtárak Európában – szerzői jogi szemmel című tanulmányában, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december. Az e cikk tárgyát képező francia jogalkotásról *dr. Hajdú Dóra*: A kereskedelmi forgalomban nem kapható könyvek digitalizálása című blogbejegyzésben tudósított. Elérhető: <http://copyrightinthexxcentury.blogspot.hu/2013/08/a-kereskedelmi-forgalomban-nem-kaphato.html>.

³ „Egy mű vagy egy hangfelvétel akkor minősül árva műnek, ha – a 3. cikk szerinti gondos jogosulktatás lefolytatását és rögzítését követően – a mű vagy hangfelvétel valamennyi jogosultja ismeretlen, vagy ha egy vagy több jogosult ismert ugyan, de mindegyikük ismeretlen helyen tartózkodik.” A 2012. október 28-tól hatályos, az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló, 2012. október 25-i 2012/28/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 2. cikk (1) bekezdése.

⁴ Az egységes digitális piacon megjelenő tartalomról szóló közlemény, Európai Bizottság COM(2012) 789 közleménye /* COM/2012/0789 final (iii). Audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményei); <http://eur.lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0789:FIN:HU:HTML>.

hető árva mű jogintézményére a közelmúltban hazai és nemzetközi szabályok születtek,⁵ a nemzetközi szakirodalomban „out of commerce”-nek nevezett jogállás először Franciaországban, a jogosultak érdekképviseleteivel folytatott egyeztetés eredményeként kapott jogszabályi keretet szerzői jogi közös jogkezelés formájában, a könyvre vonatkozó digitális jogok két éve indult folyamatos, jelenleg is tartó újradefiniálása mellett.

A tanulmány célja az out of commerce művek jogintézményének bemutatása és a közelmúltban elfogadott francia törvényi és végrehajtási rendeletek részletszabályainak ismertetése.⁶ A vizsgált rendszer 2013. március végétől lépett működésbe, teljes, jogszabályban rögzített ciklusai még éveken keresztül ismétlődnek, és az első, „kilépési” üteme éppen zajlik. A törvény előkészítését az egyeztetések megindulásától kezdődően hangos tiltakozás kísérte, és a mai napig heves viták zajlanak, elsősorban a szerzők részéről tapasztalható „erős felindulással”. A tanulmány írásakor rendelkezésre álló gyakorlati tapasztalatok (és a bemutatott kritikák egy része⁷) egyelőre az egyes könyvcímek lajstromba vételéhez és az automatikus jogkezelésbe léptetésükkel szembeni tiltakozó nyilatkozathoz kapcsolódnak.

Előzmények

Európai törekvések

A kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről szóló, 2006. augusztus 24-ei 2006/585/EK európai bizottsági ajánlás az árva művek felhasználásainak kérdése mellett felhívta a figyelmet az out of commerce művek

⁵ Az árva művek felhasználásaira vonatkozó magyar szabályokat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) 57/A.§-57/D. §-a és az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról szóló 100/2009. Korm.rendelet tartalmazza, valamint 2012. október 28-tól hatályos az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló, 2012. október 25-i 2012/28/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv.

⁶ A XX. század hozza nem férhető könyveinek felhasználásáról szóló 2012. március 1-jei 2012-287 törvény módosította a szellemi tulajdonról szóló törvénykönyvet [Code de la Propriété Intellectuelle (CPI), IV. Fejezet, L.134-1-L.134-9. cikk]. A törvény hatálybalépését a módosítás végrehajtására szolgáló államtanácsi rendelet hatálybalépéséhez kötötték, mely utóbbit [a Code de la Propriété Intellectuelle L.134-1-L.134-9. cikkének alkalmazásáról és a XX. századhoz nem férhető könyveinek felhasználásáról szóló 2013-182 számú rendeletet (Décret n° 2013-182 du 27 février 2013 portant application des articles L. 134-1 à L. 134-9 du Code de la Propriété Intellectuelle et relatif à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle) (R.)] 2013. február 27-én fogadták el, és 2013. március 1-jén hirdették ki.

⁷ A kritikák több, a szerzői joggal is foglalkozó francia honlapról, blogról ismerhetők meg. Többek között a www.actualitte.com oldal rendszeresen figyelemmel kíséri és kommentálja a kereskedelmi forgalomban nem beszerezhető könyvek francia jogintézményét, amelyek egy részét a tanulmány záró részében közöljük. Az itt idézett egyes, az internetről származó hírek, vélemények utolsó megtekintése a tanulmány lezárásának időpontjában (2013. november) történt.

helyzetére. Az ajánlás 6. (b) pontjában⁸ javasolt, az Európai Bizottság 2010 novemberi kezdeményezésére elindult konzultáció⁹ 2011. szeptember 20-án egyetértési megállapodás¹⁰ (Memorandum of Understanding) elfogadásáig jutott. A memorandumot a preambulumban jogosultként definiált irodalmi és művészeti alkotások szerzőit, kiadóit képviselő, valamint a könyvtárak érdekében eljáró nemzetközi szervezetek kötötték meg. Az egyetértési megállapodás feltételez az érdekeltek között¹¹ egy külön megállapodást a közös jogkezelés felé (nem érintve a jogosultak egyéni megállapodásait), és jogalkotási teendőket ír elő.¹² Meghatározása szerint out of commerce mű a megállapodás hatálya alá tartozó olyan mű (könyv, folyóirat) egésze, amely a szokásos kereskedelmi csatornákon egyik változatában és megjelenésében sem kapható már, függetlenül a könyvtári másolatoktól és a köz számára elérhető olyan példányoktól, amelyek a használt könyvkereskedések és antikváriumok kínálatát gyarapítják. A megállapodás szerint a kereskedelmi forgalomban való elérhetőség a bibliográfiai adatinfrastruktúrán múlik, és meghatározását ezért a mű első kiadásának országában kell egyeztetni az ott szokásos helyi gyakorlatnak megfelelően. A kereskedelmi forgalmon kívülivé nyilvánítás (a kiválasztás) lépéseit valamennyi megállapodásnak rögzítenie kell.¹³

⁸ „Az Európai Közösségek Bizottsága ajánlja, hogy a tagállamok ... 6. javítsák a kulturális anyagok digitalizálásának és online hozzáférhetőségének feltételeit, és ennek céljából:

...

b) az érdekeltekkel folytatott konzultációk alapján hozzanak létre vagy segítsenek életben tartani olyan önkéntes mechanizmusokat, amelyek elősegítik a kereskedelmi forgalomban már nem beszerezhető, illetőleg a már nem forgalmazott művek felhasználását;”

⁹ „A szerzői jogok megszerzésének megkönnyítése érdekében a szerzői jogok tulajdonosainak, a kulturális intézményeknek és a közös jogkezelő szervezeteknek együtt kell működniük. Az együttműködést a tagállamok egy e célra szolgáló platform biztosításával segíthetik elő.” – Kattintásnyira az európai kulturális örökségtől A kulturális anyagok digitalizálása és online elérhetősége, valamint a digitális megőrzés terén az Európai Unióban elért eredmények – A Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának közleménye, 2008.8.11, COM(2008) 513 végleges; Az Európai Bizottság mellett működő Bölcsék Tanácsa (Comité des Sages) „Új Reneszánsz” címet viselő, Európa kulturális örökségének digitalizálásáról szóló, 2011 januárjában közzétett jelentése részletesen foglalkozik a kereskedelmi forgalmon kívüli művek felhasználásával (The New Renaissance: report of the 'Comité des Sages'); http://ec.europa.eu/culture/pdf/report_Comite_des_Sages.pdf.

¹⁰ Memorandum of Understanding, Key Principles on the Digitisation and Making Available of Out-of-Commerce Works, elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-infso/20110-920-mou_en.pdf.

¹¹ Egyetértési megállapodás 2. preambulumbekzdés.

¹² A megállapodás javasolja (7–8. preambulumbekzdés) az irodalmi művekben (könyvben, folyóiratban) található képek helyzetének egy helyen (ugyanazon, a felek által külön elfogadott megállapodásban) történő rendezését, a vizuális alkotások szerzőinek jogait kezelő jogkezelő szervezet részvételével. Ha az érdekeltek megkötendő megállapodása a fordításokra is kiterjed, az egyetértési megállapodás szerint külön eljárást kell kidolgozni a műfordítások szerzői tekintetében.

¹³ Egyetértési megállapodás 1. elv 2. pont.

Az egyetértési megállapodás a szerző személyhez fűződő jogaira vonatkozóan előírja, hogy valamennyi megállapodásnak rendelkeznie kell arról, hogy a szerző követelheti szerzőségének elismerését, és tiltakozhat a mű bármely torzításával, megcsonkításával szemben, valamint a becsületre vagy hírnévre sérelmes megváltoztatás elleni tiltakozás jogát is kifejezetten biztosítani kell a részére. A megállapodás előírja, hogy az out of commerce művek digitalizálásának és hozzáférhetővé tételének első lehetőségét a jogosultak részére kell biztosítani.¹⁴ A 2. elv (2) pontja értelmében az érintett jogosulttal megfelelő időben (bármely szkennelést vagy felhasználást megelőzően) közölni kell a digitális könyvtári projekt részleteit, hogy annak teljes ismeretében dönthesse el, részt kíván-e venni abban. A jogosultnak biztosítani kell a kilépés jogát, és hogy műveit részben vagy egészében visszavonhassa a megállapodásból származó felhasználási engedélyezési rendből.¹⁵

Az egyetértési megállapodás rugalmas a kiterjesztett hatály és a határon átnyúló engedélyezés kérdésében. Ennek értelmében megengedi, hogy az adott közös jogkezelő szervezet engedélyezze az általa képviselt jogosultak hozzá nem férhető műveit,¹⁶ lehetőséget ad a kiterjesztett hatályú jogkezelésre, továbbá¹⁷ lehetségesnek tekinti a kulturális intézmények határon átnyúló és/vagy kereskedelmi felhasználásai tekintetében az engedélyezés országtól eltérő országban történő felhasználást is.¹⁸

Az Európai Bizottság 2012 végén az érdekelt felekkel folytatott strukturált párbeszédet indított azzal a céllal, hogy 2013 végére az iparág szereplői által vezérelt, gyakorlati megoldásokat találjanak egyes szerzői jogi kérdésekre. A kapcsolódó közlemény¹⁹ (az irodalmi műveket érintő egyetértési megállapodás hatókörén túlnyúlóan) a forgalomból kikerült audiovizuális művekre vonatkozóan hangsúlyozza, hogy azonosítani kell azokat a sikeres együttműködési megoldásokat, amelyek elősegítik az audiovizuális művek fellelhetőségét és online hozzáférhetővé tételét, különösen azon művek tekintetében, amelyeket a jogtulajdonos szándékának megfelelően már nem forgalmaznak. A közlemény konkrét megoldások kidolgozását javasolja mind a kereskedelmi, mind a nem kereskedelmi felhasználás terén a legjobb gyakorlatot képviselő megközelítések uniós szintű terjesztésének előmozdítására.

A szellemi tulajdon védelmére létrehozott magyar nemzeti stratégia (Jedlik-terv²⁰) a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek sajátos helyzetének jogi elismerésével, az

¹⁴ Egyetértési megállapodás (5) preambulumbekzdés.

¹⁵ Egyetértési megállapodás 2. elv 3. pont.

¹⁶ Egyetértési megállapodás 3. elv 1. pont.

¹⁷ Egyetértési megállapodás 2. elv 4. pont.

¹⁸ Egyetértési megállapodás 3. elv 3. pont.

¹⁹ I. m. (4).

²⁰ Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: Jedlik-terv (nemzeti stratégia a szellemi tulajdon védelmére, 2013–2016.); <http://www.sztnh.gov.hu/jedlik-terv/Jedlik-terv.pdf>. A tervet a magyar kormány 2013. augusztus 14-i ülésén fogadta el.

ilyen művek felhasználásával kapcsolatban ambiciózus hazai megvalósítást ígér, mivel a terv szerint az egyetértési megállapodás „irányvonalai mentén 2014 végéig hazánkban is meg kell teremteni a kereskedelmi forgalmon kívüli művek tömeges digitalizációjához szükséges szerzői jogi feltételeket”.²¹

A francia megoldás

Franciaországban 2011-ben dőlt el igazán a kereskedelmi forgalomban már nem hozzáférhető művekre vonatkozó jogalkotás jövőbeli iránya, a CPI változása²² pedig jelezte, hogy a szerzői honoráriumok előre nem látott átalakuláson mehetnek keresztül digitális környezetben. A hozzá nem férhető könyveket érintő megegyezés alapján megvalósult, és a szélesebb, kiadói jogviszonyra vonatkozóan előkészítés alatt álló, aprólékos rendelkezések a gyakorlatot meghatározó új törvényi értelmezést adhatnak a szerzői, kiadói kötelezettségek és jogosultságok terén.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művekre vonatkozóan elfogadott, ez idáig egyedülálló francia jogalkotás előtti – az egyetértési megállapodás által megkívánt – egyezséget 2011. február 1-jén kötötte meg a francia kiadói szervezet [Syndicat National de l'Édition (SNE)], az irodalmi szerzők országos érdekképviselője [Société des Gens de Lettres de France (SDGL)], a Francia Nemzeti Könyvtár [Bibliothèque Nationale de France (BnF)], a kultúráért felelős minisztérium és az Általános Fejlesztési Biztosság (Commissariat Général à l'Investissement).²³ A felek a megállapodással átfogott könyvállományt – számolva a többes kiadásokkal is – 5-700 000 kötetre becsülték, és egyben elfogadták, hogy a jogalkotás kiterjed a szerzők egyes körülhatárolt vagyoni jogaira, valamint kijelentették, hogy ezen intézkedések a személyhez fűződő jogokat semmilyen formában nem érintik.²⁴

A törvényjavaslat szenátusi előterjesztése szerint a kereskedelmi forgalomban nem kapható művekre vonatkozó francia szabályozás sikeres válasz lesz a tengerentúlon elvetett Google-megegyezésre.²⁵ Nyilvánvaló, hogy a megoldás egyik mögöttes késztetése – helyi megállapodás egyeztetése közben – a Franciaországban lezajlott Google-jogvita volt.

²¹ Jedlik-terv 3.2.2.2. pont (szerzői joggal a kreatív iparágak és a kultúra fellendítéséért).

²² Az e-könyv áráról szóló 2011-590. számú 2011. május 26. törvény, Loi n° 2011-590 relative au prix du livre numérique. Hivatalos Lap, 2011. május 28., p. 9234, LOI n° relative au prix du livre numérique.

²³ Accord cadre pour la mise en oeuvre d'un projet de numérisation et de diffusion des livres français indisponible du XXème siècle (francia keretmegállapodás). Elérhető a <http://www.actualitte.com/document/accordindisponibles.pdf> oldalról.

²⁴ Francia keretmegállapodás, B – Cadre juridique.

²⁵ A Société Française des Intérêts des Auteurs de l'Écrit közös jogkezelő szervezet (Sofia) leköszönő elnöke, François Coupry is a törvényes alternatívaként üdvözölte a rendszert közgyűlési előterjesztésében; <http://www.senat.fr/leg/pp11-054.html>.

Megjegyzendő, hogy a kultúráért felelős miniszter²⁶ szerint a hatályba lépett jogszabályi rendezés nem akadályozza az SNE-nek, később pedig az SDGL-nek a Google-lal kötött megállapodásai alapján a kiadók számára adott lehetőséget (ti. a művek digitalizálására és kereskedelmi terjesztésére kötött megállapodásokat).²⁷ A hatéves szerzői jogi csatározást lezáró Google–SGDL–SNE-egyezség alapján ugyanis a Google felhasználása a kiadók és szerzők előzetes engedélyéhez kötött, és keretmegállapodásban rendezhető.²⁸

A francia könyvpiacra egyidejűleg van tehát jelen (egyreséggel nagy kiadókkal kötött szerződések révén jelentős repertoár tekintetében) a Google kínálata és a korábbi jogvitás Google „opt out” rendszerrel szemben is alternatívát kínálni hivatott új, a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek felhasználásának törvényen alapuló sajátos, kilépést engedő, közös jogkezelésre épülő mechanizmusa.²⁹ Ez idő tájt ugyancsak jelentős hatással van e piacra a védelem alól már kikerült könyvek egy harmadik, külön megállapodás alapján zajló, nem oly rég elindult digitalizálása is.³⁰

A törvény hatálybalépését a módosítás végrehajtására szolgáló államtanácsi rendelet hatálybalépéséhez kötötték, ez utóbbit 2013. február 27-én fogadták el, és március 1-jén hir-

²⁶ Aurélie Filippetti kulturális miniszter.

²⁷ Nicolas Gary: Oeuvres indisponibles, un patrimoine écrit récent à revendre, elérhető: <http://www.actuallite.com/usages/oeuvres-indisponibles-un-patrimoine-ecrit-recent-a-revendre-38218.htm> oldalról.

²⁸ Google reaches deal with French publisher SNE on book scans; <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/18/108/44554/Books/World/Google-reaches-deal-with-French-publisher-SNE-on-b.aspx>. A kiadókhöz tartozó művek listájának megalkotását követően az egyes kiadók a Google-lal többféle megállapodásban egyezhetnek meg a kereskedelmi forgalmazás feltételeiről. Csak az Hachette és a La Martinière kiadóval kötött megállapodása révén a Google félszáz ezer feletti könyvet tett elérhetővé. Forrás: S.I.Lex: Numerisation-la-grande-manoeuvre-des-indisporphelines; <http://scinfolex.wordpress.com/2011/11/12/numerisation-la-grande-manoeuvre-des-indisporphelines/>.

²⁹ Megkülönböztetett figyelmet szentel a létrejött szabályozásnak a – szintén jelentős vitákat kiváltó, a francia kulturális területet érintő felülvizsgálatot 80 pontban megfogalmazó – Lescure-jelentés (elérhető francia nyelven a http://www.culturecommunication.gouv.fr/var/culture/storage/culture_mag/rapport_lescur/index.htm oldalról) is, amely a könyvek területén létrehozott, kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek közös jogkezelésben történő engedélyezéséhez hasonló megoldásnak más területre kiterjesztését javasolja, a zene- és filmműveket említve meg. A jelentés javasolja, hogy a szakmai szervezetekkel és a közös jogkezelőkkel a módszer meghatározására irányuló egyeztetést követően az eredményeket a jogalkotó törvényben dolgozza ki. Lescure-jelentés, p. 89.

³⁰ A kultúráért felelős minisztérium 2013. január 15-én állapodott meg három szervezettel az „Early European Books” európai program keretében, amelynek eredményeként a ProQuest társaság 70 000 nyomtatott, az 1470–1700 közötti időszakból származó könyvet digitalizál, amelyek többsége csupán 10 évet követően válik szabadon elérhető a BnF digitális könyvtárában (Gallica, elérhető a <http://gallica.bnf.fr/> oldalról). Investissements d’Avenir : Deux partenariats d’envergure conclus pour la numérisation et la diffusion des collections de la Bibliothèque nationale de France (BnF); <http://www.culturecommunication.gouv.fr/Espace-Presse/Communiqués/Investissements-d-Avenir-Deux-partenariats-d-envergure-conclus-pour-la-numerisation-et-la-diffusion-des-collections-de-la-Bibliothèque-nationale-de-France-BnF>.

dették ki. A törvény³¹ a szerzői jogi védelem alatt álló könyvek egy meghatározott körére vonatkozó adatok összegyűjtését, nyilvántartásba vételét és a rájuk vonatkozó elektronikus felhasználásengedélyezési jogok közös jogkezelésben történő gyakorlását³² írja elő, ami alól a szerző és a kiadó is kivonhatja a művet, de az utóbbit hasznosítási kötelezettség is terheli.

Az új jogintézmény és a meghatározó elemeként működő, hozzá nem férhető művek nyilvántartása [ReLIRE – Registre des Livres Indisponibles en Réédition Électronique – Elektronikus újrakiadásban hozzá nem férhető könyvek nyilvántartása (a mozaikszó önmagában is értelmes: „újraolvasni”-t jelent)] becslések szerint évek múlva akár félmillió könyv(cím) digitális hasznosítását teheti lehetővé, és – ha a felhasználás megvalósul – biztosíthatja állandó elérhetőségüket. A Franciaországban évente megjelenő 65 000-86 000 könyvcímmel³³ összevetve ez a szám³⁴ jelentősnek mondható, de a könyvpiacra elérhető választékot csak a közös jogkezelésben engedélyezett, ténylegesen terjesztett³⁵ művek fogják gazdagítani.

Az SGDL, az SNE üdvözölte a CPI módosítását; a BnF elnöke³⁶ szerint ez a lehetőség a könyvtárakban már nem elérhető könyvek százezrei számára magát a feltámadást jelenti. Nem minden szakmai érdek-képviselői szervezet³⁷ lelkesedett ennyire a jogszabályok megalkotásáért. Sajátos hozzáállást mutatott a 17 irodalmi szervezetet tömörítő Írók Állandó Tanácsa [Conseil Permanent des Écrivains (CPE)], amely a szerzőket korábban arra báto-

³¹ Az „Investissements d’Avenir” kezdeményezés keretében a jogalkotást megelőzően szükséges keretmegállapodást a (kiadói, szerzői) jogosultakat képviselő szervezetek, a kulturális tárca, a fejlesztési biztosság Párizsban 2011. február 1-jén írta alá, amelynek megfelelően a XX. század hozzá nem férhető könyveinek felhasználásáról szóló 2012. március 1-jei 2012-287 törvény a szellemi tulajdonról szóló törvénykönyvet [Code de la Propriété Intellectuelle (CPI), IV. Fejezet, L134-1-9. cikk] módosította. A francia rendelkezésekben a kereskedelmi forgalomból kikerült, védelem alatt álló könyveket jelölő „livres indisponible” kifejezés tükörfordításával (rendelkezésre nem álló) szemben a tanulmányban a hozzá nem férhető könyv terminológiát használjuk.

³² E kötelező, de kilépést engedő jogkezelést szenátusi előterjesztésében Jacques Legendre szenátor a kábelben történő továbbközvetítési jog közös jogkezeléséhez hasonlította; <http://www.senat.fr/leg/pp11-054.html>.

³³ <http://www.livreshebd0.fr/economie-et-chiffres/actualites/65-412-nouveaux-titres-ont-ete-publies-en-2012/10076.aspx#lblMsgComment>; <http://www.sne.fr/img/pdf/Communiqués/cp-13-06-27-AG.pdf>.

³⁴ Kétségtelen, hogy várhatóan egy évtizeden át az új könyvcímekkel azonos vagy azt meghaladó nagyságrendben (az SNE adatai alapján 2012-ben az új könyvcímek száma 43 000 volt) állnak majd rendelkezésre és felhasználására várva a „régí új” könyvcímek digitális formában.

³⁵ Szükséges rámutatni, hogy a nyomtatott kiadásra vonatkozó jogok nem értelmezhetők a digitális és e-könyvek tekintetében, mert az olvasóhoz jutó másolatok lehetnek tartósan, időlegesen letölthetők, a könyv megjelenítése történhet streamingtechnológiával, és a felhőben elérhető tartalmak is nyilvánosságához közvetíthetők. A nyilvánosságához közvetített szolgáltatások adott esetben internetmentesen, offline üzemmódban is működhetnek.

³⁶ Bruno Racine-t idézi a <http://www.lagazettedescommunes.com/102493/les-bibliothèques-autorisees-a-diffuser-sous-forme-numerique-les-livres-du-xxeme-siecle-indisponibles-dans-les-librairies/>.

³⁷ A teljesség igénye nélkül: Association Francophone des Utilisateurs de Logiciels Libres, l’Interassociation des archivistes, bibliothécaires et documentalistes.

rította, hogy ragadják meg az egyedülálló alkalmat, és mondják fel a kiadókkal kötött szerződésüket, hiszen érdekük azt kívánja, hogy kereskedelmi forgalomba kerüljenek műveik, amelyek hasznot hoznak a számukra.³⁸ Az SNE – a honlapjáról elérhető tájékoztatás szerint – mára a változás támogatójává vált. Az SNE és a CPE a CPI (kiadói szerződéseket érintő szabályainak) jövőbeli novelláris módosításáról is sikeresen egyeztetett, továbbá 2013. március 8-án megállapodást kötött a részletekről,³⁹ ezzel lényegében szentesítette a két évvel korábbi, hozzá nem férhető könyvekre vonatkozó szabályozást is.

A francia kormányzat a hozzá nem férhető könyvekre vonatkozó modell sikeressége érdekében a könyvkorpusz digitalizálásához szükséges kiadói tőkét kiegészítette.⁴⁰ A kultúráért felelős minisztérium által nyújtott kölcsön apránként térül meg, a kijelölt közös jogkezelő szervezet ugyanis a könyvekből származó bevétel egy részét a központi költségvetésbe fizeti vissza.⁴¹ A hozzá nem férhető művek adatbázisa elsősorban a BnF kötelempéldány-állományából⁴² áll, és várhatóan 7-10 év alatt a BnF-partnerprojekt-társaságon⁴³ keresztül lesz digitalizálva. A digitalizáció a most közzétett könyvek esetében 2014-ben kezdődik.

A francia felhasználási szerződések feltételei

A cikk nem kívánja részletesebben elemezni a megvalósítás technikai részleteit, sem az előbb említett megállapodásokat, kizárólag a francia szellemi tulajdon-jogi törvénykönyvnek a megállapodásokból eredő módosítására fókuszál. Ennek megértéséhez azonban röviden (nem teljes körűen és komparatívnak sem tekinthető módon) be kell mutatni a szerző kizárólagos jogaira és a kiadói szerződésekre vonatkozó, a hatályos magyar Szjt.-hez képest eltérő és részletesebb törvényi szabályozást is, megemlítve, hogy a kiadói kötel-

³⁸ Nicolas Gary: Oeuvres indisponibles: comment l'auteur peut reprendre ses droits; <http://www.actualitte.com/usages/oeuvres-indisponibles-comment-l-auteur-peut-reprendre-ses-droits-38109.htm>; <http://www.conseilpermanentdescrivains.org/reprenez%20vos%20droits/reprenez%20vos%20droits.htm>.

³⁹ http://www.conseilpermanentdescrivains.org/Communique_presse_8mars2013.htm; A megállapodás elérhető a <http://www.culturecommunication.gouv.fr/Espace-Presses/Dossiers-de-presses/Signature-de-l-accord-cadre-relatif-au-contrat-d-edition-a-l-ere-du-numerique-entre-le-Conseil-permanent-des-ecrivains-et-le-Syndicat-national-de-l-edition> oldalról.

⁴⁰ A francia állam az „Investissements d’Avenir du Grand Emprunt” keretében létrehozott Fonds National pour la Société Numérique-en (Digitális Társadalomért Nemzeti Alap) keresztül működik közre. A finanszírozás három egymásra épülő lépésének részleteiről a francia keretmegállapodás (D-Principes financiers része) rendelkezik.

⁴¹ A francia keretmegállapodás értelmében (E – Autres principes) a könyvek hasznosításából származó jövedelemből, a digitalizálás költségei és a befektetett pénzeszközök meghatározott részének levonását követően, a jogkezelésen keresztül a jogosultakat egyenlő arányban kell részesíteni. Marianne Payot (L’Express): Ce qu’il faut savoir sur les numérisations de la BnF; http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-bnf-se-numerise_1245820.html.

⁴² Francia keretmegállapodás, E – Autres principes.

⁴³ A projektársaság a kiadók többségi tulajdonában áll, amelyben az állam a tőke 40%-áig kisebbségi tulajdonos. Forrás: francia keretmegállapodás, C – Principes économiques.

mi jogot a francia jogalkotó a közeljövőben, a kiadók és a szerzők fent említett egyetértési megállapodása⁴⁴ alapján módosítani fogja.

A CPI szerint a szerző műve felett, annak megalkotásától kezdődően, kizárólagos tulajdonjoggal rendelkezik, amely magában foglalja a személyhez fűződő⁴⁵ és a vagyoni jogokat is.⁴⁶ A vagyoni jogok közül a használat (franciául: „exploitation”) joga alatt a nyilvános előadás és a többszörözés joga értendő.⁴⁷ Sem az előbbi, sem az utóbbi átruházása nem terjed ki önmagától a másokra. Ha egy szerződés a jogok közül az egyik jog teljességének az átruházásáról rendelkezik, annak tartalmát a felhasználási mód határozza meg, illetve korlátozza.⁴⁸

Franciaországban a kiadói szerződést⁴⁹ írásban kell megkötni.⁵⁰ A kiadói kötelezettségek körébe tartozik az állandó és folyamatos felhasználás.⁵¹ Ha a kiadó a szerző felhívása ellenére sem kezd bele a kiadásba, vagy – ha a mű elfogyott⁵² – az újrakiadásba, a szerződés felmondható. A szerző köteles a kiadó részére átengedett jogának zavarásmentes és – eltérő megállapodás hiányában – kizárólagos gyakorlását biztosítani. Köteles e jog tiszteletben tartása és védelme érdekében bármely azt érő sérelemmel szemben fellépni.⁵³ A gyakorlatban a kiadó javára kártérítési igényt alapozhat meg egy nyomtatott kiadás mellett megjelenő, a szerző által nyomott áron végzett internetes terjesztés,⁵⁴ vagyis a szerző hiába tartaná fenn könyve digitális vagy e-könyv formájában történő terjesztésének jogát magának, figyelemmel kell lennie a kiadói szerződés alapján nyomtatásban megjelent műre, és ezzel kapcsolatban jóhiszemű együttműködésre köteles.

⁴⁴ Nicolas Gary: Accord entre auteurs et éditeurs sur le contrat d'édition; <http://www.actualitte.com/justice/accord-entre-auteurs-et-editeurs-sur-le-contrat-d-edition-40764.html>.

⁴⁵ A személyhez fűződő jogok körében a CPI L-212-2. cikke értelmében a mű nyilvánosságra hozatala (annak módja és feltételeinek meghatározása) a szerző kizárólagos joga.

⁴⁶ CPI L.111-1.cikk.

⁴⁷ CPI L.122-1. cikk.

⁴⁸ CPI L.122-7. cikk.

⁴⁹ A kiadói szerződésre vonatkozó CPI-szabályok (L.132-1–17.cikk) nem könyvről rendelkeznek az L.132–5. cikk kivételével [az e-könyv áráról szóló 2011-590. számú 2011. május 26-i törvény (Loi n° 2011-590 relative au prix du livre numérique, Hivatalos Lap n° 0124 du 2011 május 28., 9234 o., Loi n° relative au prix du livre numérique)], amely utóbbit megalkotó, 2011-ben elfogadott, CPI-t módosító törvényben rendelkezés található a tárgyban.

⁵⁰ CPI L.131-2. cikk.

⁵¹ L'exploitation permanente et suivie; CPI 132-12. cikk értelmében a kiadó köteles biztosítani a mű állandó és folyamatos felhasználását és a kereskedelmi terjesztést a szakmában szokásos felhasználásoknak megfelelően.

⁵² Egy könyv elfogyottnak tekinthető, ha a kiadónak címzett két megrendelést három hónapon belül nem teljesítenek (CPI 132-11. cikk második és harmadik mondat). Ez azt jelenti, hogy a kiadó nem csupán néhány példány készletei közt tartására köteles, hanem katalógusában is jelen kell lennie a műnek, terjesztési kötelezettsége áll fenn, és a szerzővel szemben rendszeresen el kell számolnia. (A témáról bővebben: Payot: i. m. (41).

⁵³ CPI L.132-8. cikk.

⁵⁴ Pascal Reynaud: Le livre numérique et les contrats d'édition; <http://www.reynaud-avocat.com/livre-num%C3%A9rique-et-contrat-d-%C3%A9dition/>.

A szerzői jog átruházásának általános feltétele az, hogy az engedményezésben valamennyi átengedett jog külön nevesített, és a felhasználás(ok) terjedelmét, célját, helyét és időtartamát illetően körülhatárolt legyen.⁵⁵ A mű felhasználására vonatkozó olyan rendelkezésnek, amely a szerződéskötés időpontjában nem ismert formára kíván jogot engedményezni,⁵⁶ kifejezettnak kell lennie, és egy, a felhasználás hasznához kapcsolódó részesedésre vonatkozó kikötést kell tartalmaznia.⁵⁷ Ez a rendelkezés azonban az egyes művekre vonatkozóan csak akkor joghatályos, ha mindkét szerződő fél előtt ismeretlen volt az adott felhasználási mód. Azaz a digitalizálásra (mivel az immár hosszabb ideje ismert) egy kiadói szerződés jelenleg csak kifejezett kikötéssel és nem általánosságában⁵⁸ (ismeretlen felhasználásokra köthető szerződési rendelkezéssel) terjedhet ki.⁵⁹

A díjazáshoz fűződő jog CPI-ben található szabálya szerint a digitális felhasználásból származó díjazás számításáról a kiadó átlátható és kifejezett módon köteles elszámolni a szerzőnek.⁶⁰ A CPI L.132-5. cikkének első sorában található általános szabálytól,⁶¹ a felhasználással arányos díjazástól eltérően, ugyanezen cikk második sora igazságos és megfelelő („juste et équitable”) díjazást rendel a könyvek digitális felhasználásához. Ez utóbbi szabály a CPI 2011. május 26-án elfogadott módosításának köszönhető. Az e-könyvek esetében a nyomtatott könyveknél követett gyakorlattól⁶² (a jogdíj a könyv ár meghatározott %-a) eltérő (két éve elfogadott) szabály vélhetően az üzleti tevékenység eredményéhez kötné a igazságos és megfelelő díjat, de ezzel szemben érdemesnek tűnik – a lehetséges jogviták elkerülése érdekében – a felhasználások számához igazítani azt. A szerzők azt remélik, hogy – a digitális környezetben csökkenő kiadói költségek mellett – ez a díjazás abszolút értéken legalább annyit érhet, mint a nyomtatott kiadványok utáni honoráriumok.⁶³

⁵⁵ A CPI L.131-3. cikkének első sora.

⁵⁶ Amely szerződéses kikötést a magyar szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 44. §-ának (2) bekezdése semmisnek mond ki. Egyébként a CPI L-131. cikk (1) bekezdése a magyar törvényhez azonosan semmisnek nyilvánítja a jövőben megalkotott meghatározatlan számú műre vonatkozó „globális” jogát ruházást.

⁵⁷ CPI L.131-6. cikk.

⁵⁸ Főszabály szerint a digitalizálásra vonatkozó jogok átruházását kifejezetten nem tartalmazó szerződés esetén a jogok a szerzőnél maradnak. A szerzői jogról szóló 1957. március 11-i törvény (Loi n°57-298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique; <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000315384>) hatálybalépését (1958. március 11.) követően megkötött kiadói szerződésben, ha a digitalizálási jogot az erre vonatkozó külön ellenérték nélkül ruházták át, a felhasználást megelőzően a szerződést módosítani szükséges. Ha a jövőbeli felhasználásra vonatkozó kikötés túl általánosan lett megjelölve, így különösen egy „minden ismert és ismeretlen jelenlegi vagy jövőbeli eszközre” stipulációval, a jogát ruházás a CPI-vel ellentétes, és a szerző rendelkezik e digitális jogokkal. Forrás: <http://www.conseilpermanentesecrivains.org>.

⁵⁹ Reynaud: i. m. (54).

⁶⁰ CPI L.132-5. cikk.

⁶¹ Bizonyos esetekben a CPI L.131-4. cikke alapján ez alóli kivételként megengedett a meghatározott összegű átalánydíj (pl. szakmai tudományos cikkek, napilapcikkek stb.) fizetése is.

⁶² Az egyes kiadói üzleti modellek természetesen eltérőek lehetnek.

⁶³ Reynaud: i. m. (54).

A francia kultusztárca kezdeményezésére indult egyeztetésen a különböző szakmai szervezetek végül⁶⁴ megkötötték a kiadói szerződésekre vonatkozó szabályok felülvizsgálatáról szóló keretmegállapodást,⁶⁵ amelyet új CPI-szabályok fognak követni. A kultúráért felelős miniszter szerint a megállapodás nem csupán a könyvek digitális felhasználásának új elveit fekteti le, hanem egyidejűleg számos, a nyomtatott könyvre vonatkozó alapvető rendelkezést is alapjaiban módosít.⁶⁶ A digitális felhasználások terén az irodalmi szerzők vagyoni jogát érintő részletszabályok a közeljövőben válnak ismertté. A módosítás célja az, hogy meghatározza a szerző és a kiadó elszámolását. A kialakulóban lévő joggyakorlatról és a szabályozás tényleges hatásairól azonban évek múlva lehet majd csak beszámolni.

A CPI-ben a keretmegállapodás nyomán meg fogják határozni a nyomtatott művekre vonatkozó kiadói szerződés fogalma⁶⁷ mellett a digitális kiadói szerződést és a kiadói kötelezettségek egyes, a nyomtatott formában megjelenő könyvektől eltérő elemeit is. A jövőbeli törvényi szabály a szerző javára a mű digitális kereskedelmi felhasználásából származó valamennyi bevétel tekintetében díjazást ír elő. Semmis lesz az olyan rendelkezés, amely előzetesen kizárja a bevételből való részesedést. A szerzői részesedést az adómentes egységárbevétel hasznából és az eladási árban kell meghatározni. Ahol ilyen egységre jutó ár nincs, a szerző díjazását a szakmai előírások⁶⁸ határozzák meg. Ha az üzleti modellt részben vagy egészben a reklám- vagy más, a műhöz közvetetten kapcsolt bevételekre alapozzák, a szerzőt a díjazás ezen a jogcímen is megilleti. Azokban az esetekben, ahol az általánydíjazás lehetséges, ezt kizárólag a mellékes hozzájárulások tekintetében lehet a szerző digitális jogai összességének átruházása és valamennyi felhasználási mód ellenértékének tekinteni.⁶⁹ Ahol nincs egységre számított eladási ár (előfizetések, csomagárak esetén), a közönség által a

⁶⁴ A CPE tavaly még elutasította a megegyezést az SNE-t vádolva újabb követelésekkel, annak ellenére, hogy néhány lényeges kérdésben, így a kiadói felhasználási kötelezettség feltételeiről már megállapodtak. Az SGDL, valamint a CPE az egyeztetések állásáról és a kudarcról honlapján számolt be: <http://www.sgdl.org/les-services/les-contrats/921-le-contrat-numeriquees> és http://www.conseilpermanentdesecrivains.org/Infos_auteurs_droitsnum.htm. A hírek 2013. március 6-án számoltak be arról, hogy a kultúráért felelős miniszter asszony a francia Könyvszalonon a tárgyalások lezárását jelentette be. Gary: i. m. (44).

⁶⁵ A keretmegállapodás elérhető a <http://fr.scribd.com/doc/131621787/DP-accord-cadre-edition-pdf> oldalról.

⁶⁶ <http://www.actualitte.com/societe/exclusif-l-accord-cadre-sur-la-numerisation-des-oeuvres-indisponibles-32264.htm>, valamint Reynaud: i. m. (54).

⁶⁷ CPI L.132-1. cikk.

⁶⁸ Az ilyen előírások a szakmai résztvevők által megkötött megállapodásokon és a miniszteri határozaton keresztül általánosan is kötelezővé tehetők.

⁶⁹ A (CPI L.131-4. cikke szerinti) kiegészítő vagy nem érdemi hozzájárulások esetén lehetséges a teljes vagyoni jogátruházás. Ha az általány egy meghatározott művelethez kötött, minden új művelet esetén annak mértékét újra kell tárgyalni. Ha a kiadó nem tudja e díjazásszámítást meghatározni, a szerzőt a bevételekből megillető díjat a letöltések és megtételek arányában kell meghatározni.

megtekintések és letöltések után fizetett ár arányában kell a díjazást megállapítani. Kérésre a kiadó köteles közölni a szerzővel a számítási módot. Az eladási árhoz kötött díj esetén az elszámolást érintő, kiadói részről eszközölt változtatást a szerzővel, kérésére, közölni kell.

A hozzá nem férhető könyvek francia részletszabályainak bemutatása

Az out of commerce művekre vonatkozó jogi megoldások két problémakört is felvetnek: az egyes kiadói szerződésekben a szerzők érvényesen nem rendelkezhetek – pl. a század-előnn – a digitális hasznosítás jogáról; a jogosultakat nem egy esetben lehetetlen elérni, így a hozzá nem férhető művek gyakran árva művek is egyben.⁷⁰ A kereskedelmi forgalomból kikerült könyvek franciaországi szabályai megkísérlik kezelni a kérdést, és egy idő után szerzői közös jogkezelés révén kedvezményes engedély szerezhető a nyilvános közkönyvtárak nonprofit felhasználásaihoz. A francia parlament nem várta meg az árva művek felhasználására vonatkozóan elfogadott uniós irányelvet, hanem attól függetlenül a hozzá nem férhető művekre vonatkozó törvénymódosításban fogadtak el⁷¹ árva művekre vonatkozó szabályokat. Árva mű – a CPI törvényi definíciója⁷² szerint – az a nyilvánosságra hozott, védelem alatt álló mű, amelynek szerzője nem azonosítható, vagy nem található meg egy gondos jogosultkutatót követően. Ha egy műnek több szerzője van, és valamelyikük azonosítható és megtalálható, a művet nem lehet árvának tekinteni. A CPI első könyvének III. címét kiegészítő 9 törvénycikke között több rendelkezés az árva művekhez köthető, de az árva művek felhasználásáról rendelkező uniós irányelvvel a jelenlegi francia szabály még nyilvánvalóan nincs összhangban.⁷³

A törvény értelmében hozzá nem férhetőnek a Franciaországban 1901. január 1-jét követően és 2001. január 1-jét megelőzően kiadott olyan könyv minősül, amely kiadói forgalomba hozatalnak már nem, és nyomtatott vagy digitális kiadásnak jelenleg nem tárgya.⁷⁴

⁷⁰ Forrás: <http://relire.bnf.fr/projet-relire-dispositif-inedit>.

⁷¹ Az árva művek ingyenes felhasználására vonatkozó szabályok egy szenátusi módosító javaslat nyomán kerültek a törvénymódosításba. Forrás: S.I.Lex: Le Sénat se prononce en faveur d'un usage gratuit des oeuvres orphelines, elérhető a <http://scinfolex.wordpress.com/2011/12/10/le-senat-se-prononce-pour-lusage-gratuit-des-oeuvres-orphelines/> oldalról.

⁷² CPI L.113-10. cikk.

⁷³ Az ingyenes könyvtári felhasználások feltétele a mű szerzőjének ismeretlen volta vagy ismeretlen tartózkodási helye (CPI L.134-9. cikk), de eltérően az irányelvben foglalt szabálytól, a jogosultkutatót nem a kedvezményezett felhasználó, hanem a közös jogkezelő szervezet végzi el, köteles ugyanis a beszedett jogdíjak felosztása érdekében a jogosultak azonosítására és felkutatására (CPI L. 134-3. III. 6. pont, R.327-1. cikk 6. pont) (a BnF a lajstromába vett könyvek jogosultjainak teljes azonosítására, kapcsolatfelvételle azonban nem feltétlenül köteles törekedni), és tíz évvel az első kiadott engedély után lényegében bejelentésre a közös jogkezelő szervezet hozzájárulást adhat a könyvtári, oktatási intézményi felhasználásokhoz. Forrás: S.I.Lex: Le Sénat se prononce en faveur d'un usage gratuit des oeuvres orphelines, elérhető a <http://scinfolex.wordpress.com/2011/12/10/le-senat-se-prononce-pour-lusage-gratuit-des-oeuvres-orphelines/> oldalról.

⁷⁴ CPI L. 134-1. cikk.

A még védelem alatt álló, de a jogalkotói gondolat szerint nem megfelelően kiaknázott irodalmi kincs meghatározása szűkebb lett, mint a valós „természetes” állomány.⁷⁵ Nem kizárt ugyanis, hogy egy, a XIX. század utolsó évtizedeiben megjelent műve ellenére szép kort megélt szerző könyve még védelem alatt áll, és a száz évben meghúzott felhasználási határ azt sem zárja ki, hogy a XXI. században a forgalomból eltűnjenek egyes művek. A kereskedelmi forgalmazás és kiadás hiánya a sajátos jogállás feltétele. A kereskedelmi forgalom azonban állandóan változik, nincs egzakt mutatója, meghatározása a könyvek előválogatását is végző, rendelettel létrehozott testület⁷⁶ feladata. Adott könyv alkalmi vásárokon való feltűnése (vagy antikvár jelenléte) nem jelenti, hogy kereskedelmi forgalomban elérhető lenne.⁷⁷ Egyazon könyv ismételt kiadása esetén valamennyi kiadásra⁷⁸ vonatkozik a hozzá nem férhetőség kritériuma, azaz ha valamely kiadást még forgalmaznak, akkor a hozzá nem férhetőség nem állapítható meg, és végső soron a műre⁷⁹ vonatkozó jogok közös jogkezelésbe sem kerülhetnek. Az újságcikkek, képregények, francia fordítások és azok a könyvek, amelyeket először külföldön adtak ki, nem tartoznak a szabályozás tárgyi hatálya alá. Egy gyűjtemény (antológia) részét képező mű (pl. novella vagy vers) kereskedelmi forgalmazása nem zárja ki automatikusan a gyűjteményt magát a rendelkezések hatálya alól a BnF egy

⁷⁵ A kereskedelmi forgalomban elérhetőség fokozatairól, elfogadott mérőszámairól lényegében nem állnak rendelkezésre információk, bár Franciaországban az érintett XX. századi könyvállományt félmillió kötetet meghaladónak becsülték.

⁷⁶ A BnF elnöke mellett székelő tudományos bizottságot a kultúráért felelős miniszter (a hivatalos lapban 2013. március 20-án kihirdetett) határozatával hozta létre: Arrêté du 18 mars 2013 relatif à la composition et au fonctionnement du comité scientifique prévu à l'article R. 134-1 du code de la propriété intellectuelle (a szellemi tulajdonról szóló törvénykönyv R. 134-1. cikke szerinti tudományos bizottság összetételéről és működéséről szóló 2013. március 18-i határozat; <http://legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027194181&categorieLien=id>). A bizottság titkárságát a BnF biztosítja. A tudományos bizottságot többségében a szerzők és a kiadók képviselői alkotják. A bizottságban a három szerzői, a három kiadói képviselő és egy BnF-képviselő szavazati joggal rendelkezik (határozat 2. cikk). Három tanácskozási joggal rendelkező „megfigyelő” is tagja a testületnek: a kultúráért felelős miniszter egy képviselője, a kultúráért felelős miniszter által kijelölt szakértő személy, és a Société Française des Intérêts des Auteurs de l'Écrit (Sofia) egy képviselője. A bizottság döntéseit négyötödös többséggel hozza meg. A képviselők megbízatása három évre szól, amely megújítható. Okkal lehet feltenni a kérdést, hogy a létrehozatalát követő egy napon belül hogy lehetett képes a bizottság a terjedelmes listáról megalapozottan, kellő körültekintéssel dönteni. Réponses à François Gèze, membre du conseil scientifique du registre ReLIRE (S.I Lex), elérhető a <http://scinfolex.wordpress.com/2013/04/04/reponses-a-francois-geze-membre-du-conseil-scientifique-du-registre-relire/> oldalról.

⁷⁷ A ReLIRE hivatalos oldalán található tájékoztató szerint; <http://relire.bnf.fr/registre-premiere-phase>. Nyilvánvalóan nem minősülhet forgalomban elérhetőnek a könyv, ha kizárólag jogellenes másolatok, kalózpéldányok állnak az olvasók rendelkezésére.

⁷⁸ A hozzá nem férhető könyvek BnF által nyilvántartott adatai között szerepelnek az egyes kiadások eltérő időpontjai és helyei is.

⁷⁹ Ha egy könyvnek több kiadása is létezik, ezeket együttesen műnek nevezzük; <http://relire.bnf.fr/foire-aux-questions>.

bejelentésre adott tájékoztatása szerint.⁸⁰ Egyébként a kiadói kötelezettségek körébe tartozó, korábban említett folyamatos felhasználási kötelezettségen a francia jogszabály-módosítás egyelőre nem változtatott.⁸¹

A hozzá nem férhető könyvek katalogizálására online, ingyenesen hozzáférhető nyilvános adatbázist (ReLIRE) tart fenn a BnF.⁸² A hozzá nem férhető könyvek listájának meghatározását végző tudományos bizottság a határozatával megállapított lista⁸³ összeállításához⁸⁴ összeveti a BnF és az Electre (az 1984-ben létrehozott könyvszakmai) adatbázisát, minden 1980 előtti kiadás kapcsán pedig a kiadókhöz fordul információért.⁸⁵

Az először idén kiadott könyvlistán⁸⁶ több olyan könyvet (több mint 500 cím) is közzétettek, amelyek újabb kiadása 2001. január 1-je után történt, és ez a törvény hatálya kapcsán

⁸⁰ <http://www.actualitte.com/legislation/oeuvres-indisponibles-apres-le-xxe-siecle-relire-s-attaque-au-xxie-43549.htm>. A gyakorlat kialakulásáról elenyésző információ állt a tanulmány szerzője rendelkezésére.

⁸¹ CPI L. 134-2. cikk. A szenátusi előterjesztés szerint ez az újfajta felhasználás nem mentesíti az eredeti szerződési kötelezettségeinek teljesítése alól a kiadót. Kritikusai szerint a rendelkezések összességükben a továbbiakban mégis zárójelbe teszik (relativizálják) a kiadói folyamatos felhasználási kötelezettséget. Payot: i. m. (41).

⁸² CPI L. 134-2. cikk.

⁸³ Határozat 1. cikk.

⁸⁴ Az első ilyen listához az ActuaLité honlapja szerint 124 999 euró értékben vettek adatokat: <http://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20130506.OBS8311/relire-l-etat-escroque-t-il-les-ecrivains.html>; http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-bnf-se-numerise_1245820.html. A teljes projekt megvalósítás költségei nem ismeretesek, mint ahogy homály fedi a Centre National du Livre támogató szerepét is: <http://www.actualitte.com/economie/negotiations-delicat-es-avec-la-caisse-des-depots-pour-financer-relire-43997.htm>

⁸⁵ http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-bnf-se-numerise_1245820.html.

⁸⁶ Az R. melléklete alapján minden könyvhöz a következő adatokat és információkat rendelik, feltéve, hogy azok rendelkezésre állnak:

1. a szerző(k) vezeték- és keresztnéve, álneve;
  2. a szerzői minőség pontosítása (előszó szerzője, illusztrátor stb.);
  3. a szerző(k) elhalálozási éve;
  4. a szerző személyi azonosítószáma;
  5. „közös mű” megjelölés;
  6. a mű címe;
  7. a kiadói társaság neve, formája;
  8. a kiadás éve;
  9. a kiadás megjelölése (nevezetesen első kiadás, szemle, kritikai kiadás);
  10. gyűjtemény megjelölése;
  11. könyvillusztráció;
  12. kötetek száma, oldalszám;
  13. ISBN-szám;
  14. a könyv digitális azonosítószáma;
  15. a törvényben és minisztertanácsi rendeletben meghatározott (L.134-4, L.134-5 et L.134-6.16.; R. 134-3) egyes megjegyzések.
- A védelmi idő lejártát követően a könyv címét, valamennyi adatát és információját törlik a nyilvántartásból (R. 134-2. cikk).

értelmezési vitát indított.⁸⁷ Számos helyesírási hibát és téves hivatkozást is jeleztek már a szerkesztőknek. Feltűntek továbbá XVIII–XIX. századi művek újradadásai és reprintek is, amelyek kapcsán a könyvlistákat megállapító tudományos bizottság egyik tagja a széles körű nyilvánosság korrigáló szerepére és az egyes művek újradadásában megjelenő – a lista megállapításánál figyelembe vett adatbázisok alapján nehezen kiszűrhető –, szerzői jogi szempontból releváns hozzáadott értékre (pl. kritikai kiadás) hívta fel a figyelmet.⁸⁸ A hozzá nem férhetőnek nyilvánított könyvek listája kereshető cím, szerző, kiadó⁸⁹ és a kiadás éve szerint. Összetett keresés is lehetséges.⁹⁰ Minden egyes műnél az oldalon, elektronikus űrlapok használatával, közvetlenül lehetséges (valamely minőségben) a közös jogkezelés elleni tiltakozás,⁹¹ a kereskedelmi forgalomban elérhetőség jelzése vagy a bejegyzés valamely hibájának bejelentése.⁹²

A jogosultak tájékoztatását szolgáló legmegfelelőbb nyilvánosságot biztosító intézkedések keretében a kultúráért felelős miniszter a kijelölt közös jogkezelő szervezettel minden évben (március 21. és szeptember 21. között) közös tájékoztató kampányt folytat, amelynek lényege a rendelkezések ismertetése, a felvilágosítás online felületeken, elektronikus körlevelekben, országos sajtótermékekben és online hirdetések formájában.⁹³ A BnF minden évben frissíti ReLIRE adatbázisát a tudományos bizottság március 21-én közzétett aktualizált⁹⁴ listájával.

⁸⁷ S.I. Lex, i. m. (76). Egy nyilvános rendezvényen megtartott előadás keretében a ReLIRE adatbázis kronológikus megoszlása tekintetében 1% értékben mutattak ki 2001–2013 közötti könyveket, forrás: *Nicolas Gary: Oeuvres indisponibles : après le XXe siècle, ReLIRE s'attaque au XXI, elérhető a <http://www.actualitte.com/legislation/oeuvres-indisponibles-apres-le-xxe-siecle-relire-s-attaque-au-xxie-43549.htm>* oldalról.

⁸⁸ S.I. Lex, i. m. (76).

⁸⁹ A kiadók eltérő neveken szerepelhetnek a BnF-nyilvántartásokban, változhatott is az idők során az elnevezésük, ezért ajánlott a névnek a legjellemzőbb névtag alapján történő keresése. Forrás: <http://relire.bnf.fr/foire-aux-questions>.

⁹⁰ Ha háromnál több szerző közreműködésével jött létre a mű, előfordulhat, hogy nincs valamennyi szerző a regiszterben feltüntetve, ezért a honlap a más keresőszóval történő kutatást ajánlja; <http://relire.bnf.fr/foire-aux-questions>.

⁹¹ A kiadók, a szerzők rendelkezésére egy-egy űrlap áll (a szerzőknek készítettben a személyiségi jog-sértésre vonatkozó nyilatkozat is megtalálható), az örökösöknek pedig szintén külön formanyomtatvány készült. Az online formanyomtatvány csak egy műre vonatkozó tiltakozást tesz lehetővé. A pdf formátumban közzétett űrlapon egyszerre legfeljebb négy könyvre vonatkozóan lehet kilépési (opt out) nyilatkozatot tenni.

⁹² Bárki jelezheti egyes listán található művek forgalomban létét, ezeket címeiket a bejelentés ellenőrzését követően a nyilvántartásból törlik. A bejelentés megtehető közvetlenül az adott könyvcímnél jelzett ikonról vagy elektronikus levélben. Ha csupán az adatok kijavítását, pontosítását akarja elérni valamely szerző vagy kiadó, de a bejelentését elutasítják, tiltakozását ez nem befolyásolja.

⁹³ CPI L.134-7. cikk; R.134-11. cikk.

⁹⁴ A következő évben esedékes publikálásáig a listához nem adnak hozzá új címeiket.

Az első közzétett lista 60 000 címet tartalmaz.⁹⁵ Évente várhatóan ugyanennyi⁹⁶ ellenőrzött cím fog a listára kerülni, de a lajstrom áttekinthetősége érdekében a címek éves darabszámát maximalizálták. A válogatott könyvcímek idén humán- és társadalomtudomány (42%), történelmi (13%) és fikciós művek köréből kerültek ki.⁹⁷ Háromnegyedük 1981 és 2000 között lett kiadva, a fennmaradó egynegyedük⁹⁸ ezt megelőzően. A címek rendszerezésével 40 500 szerzőt és 2770 kiadót hivatkoztak meg.

A BnF-hez címzett e-mailben vagy levélben (a pontos adatok megadásával) bárki kérheti valamely könyv listára történő felvételét (ehhez jogi érdeket sem kell valószínűsíteni). Tetheti ezt a szerző (örököse) is, mivel anyagi érdekében állhat, és a nyomtatott kiadást jegyző kiadó is hasznot húzhat valamely mű lajstromba vételéből (és ezt követő újrakiadásából). Ha a jogosultak nem tiltakoznak, 2013. szeptember 21-től a listán található könyvek közös jogkezelés keretében adott engedélyeken keresztül kerülnek értékesítésre. 2013. április 25-ig 1058 tiltakozást kapott a BnF, amelyből 978 db 257 szerzőtől érkezett, ezen felül 29 örökösi, valamint 51 további (5 kiadótól érkező) tiltakozást jelentettek be.⁹⁹ A közös jogkezelés alóli kilépésre a később részletezettek szerint:

- a szerző és a kiadó közösen bármely időpontban (engedély-visszavonás);
- a kizárólagos szerző (illetve jogutóda) bármikor (engedély-visszavonás);
- a szerző személyhez fűződő jogainak megsértése esetén bármikor (engedély visszavonása)
- a szerző vagy a kiadó a lista közzétételétől számított hat hónapon belül (tiltakozás)

jogosult.

Az egyes tiltakozásokat, visszavonásról szóló értesítéseket tértivevényes ajánlott levélben vagy átvételt igazoló elektronikus úton kell megtenni.¹⁰⁰ A jognyilatkozatok megtételéhez adott esetben szükséges a személyazonosság igazolása, nyilatkozat a szerzői minőségről és örökösök esetén közjegyzői okirat¹⁰¹ csatolása. A kiadói minőség igazolásához elsősorban

⁹⁵ A címek közül 50 000 db-ért és adataikért 125 000 eurót fizettek ki; <https://twitter.com/ActuaLitte/status/319757926501855233>. Feltételezhetően ennek alapján a francia keretmegállapodásban (F. Réalisation d'une Étude de faisabilité) említett 60%-ban az SNE, 40%-ban az állam (a Digitális Társadalomért Nemzeti Alap révén) által előlegezett megvalósíthatósági tanulmány szolgált. A tanulmányt nem publikálták.

⁹⁶ A hivatalos oldal beszámolója szerint. Forrás: <http://relire.bnf.fr/>.

⁹⁷ S.I. Lex, i. m. (76).

⁹⁸ A 1901–1950 közötti kiadások a lista 5%-át alkotják, az 1951–1980 közöttiek 19%-ot tesznek ki.

⁹⁹ http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-bnf-se-numerise_1245820.html. Egy nyilvános rendezvényen 2013. június 25-én megtartott prezentáció keretében előadottak szerint 1500 tiltakozást jelentettek be, amelyből 800-at elfogadtak; <http://www.actualitte.com/legislation/oeuvres-indisponibles-apres-le-xxe-siecle-relire-s-attaque-au-xxie-43549.htm>.

¹⁰⁰ R. 134-5. cikk.

¹⁰¹ Valamely, az örökösi minőséget megállapító közjegyzői aktus. R. 134-5. cikk.

a kiadói szerződés megküldését várják, de egyéb dokumentumok (pl. régebbi, a műcímet tartalmazó katalógus, a kiadásra vonatkozó megállapodást alátámasztó levél, más szerződés) útján is történhet.¹⁰²

Hat hónappal a listára történő felvételt követően a szerző helyett a közös jogkezelő szervezet gyakorolja a könyv digitális formában történő többszörözésének és hozzáférhetővé tételének engedélyezését, a jogdíjak beszedését, valamint a jogsértéssel szemben történő fellépés jogát. 2013. március 21-én a kultúráért felelős miniszter a közös jogkezelői feladatok ellátására a Sofia¹⁰³ közös jogkezelő szervezetet akkreditálta.¹⁰⁴

Az őszi listán maradó mű digitalizálására, online hozzáférhetővé tételére adható jövőbeli közös jogkezelői engedély¹⁰⁵ nem kizárólagos, megújítható, legfeljebb öt évre szól. A hozzá nem férhető könyv szerzője vagy a könyv nyomtatott formában történő többszörözés jogával rendelkező kiadó tiltakozhat az engedélyezés közös jogkezelő szervezet általi gyakorlása ellen. A tiltakozásról írásban kell értesíteni¹⁰⁶ a BnF-et legkésőbb az adatbázisba történő felvételt követő hat hónapon belül (szeptember 20-ig). A tiltakozás érinthet egy vagy több művet¹⁰⁷ is, és lehetséges egyazon cím több kiadása közül csak az egyiket vagy

¹⁰² A ReLIRE honlapján elérhető formanyomtatványon szereplő tájékoztató szerint.

¹⁰³ A Sofiát 1999-ben az SGDL kezdeményezésére hozták létre, amelyhez 2000-ben csatlakozott az SNE. 7000 író és 300 kiadó képviseletében jár el, a piaci forgalom alapján a francia könyvkiadás 85%-át képviseli. Tevékenysége a könyvtári haszonkölcsönzések fejében és a könyvek digitális magáncélú másolatai után fizetett díjigények érvényesítésére és felosztására terjed ki. A miniszteri döntés elérhető: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=?cidTexte=JORFTEXT000027247295;> <http://www.la-sofia.org/sofia/tout-sur-sofia.jsp?from=null&cache=offonce>.

¹⁰⁴ A miniszter hozzájárulása (engedélye) a törvényben és a minisztertanácsi rendeletben foglalt feltételek teljesítése esetén öt évre szól, és az akkreditáció azonos feltételekkel megújítható. A törvényi feltételek közül megemlítendő, hogy egy könyv szerző(i) által kapott összeg nem lehet kevesebb a kiadó által kapott összegnél (L.134-3. cikk III.5. alpont).

¹⁰⁵ Minden közös jogkezelőtől kapott engedély adott technikai színvonalon elkészített, a nyomtatott szöveghez a lehető leginkább kapcsolódó digitalizált példányokról rendelkezik, a minőség azonossága pedig a szerzői mű integritásvédelmét szolgálja François Coupry, a Sofia tiszteletbeli elnöke szerint. Forrás: <http://www.la-sofia.org/sofia/president-direction-sofia-en-bref.jsp>. Valamennyi könyvhöz igazodóan a felhasználásokhoz technikai szabályokat adnak, amelyben a digitalizálás minőségi feltételeit rögzítik.

¹⁰⁶ A BnF-nél kell megtenni, amely „tiltakozás vizsgálata folyamatban” megjegyzést vezet fel a vizsgálat kezdő időpontjának megjelölésével az adatbázisban. A BnF egy hónapon belül a csatolt bizonyítékokkal tájékoztatja a közös jogkezelő szervezetet a tiltakozásról, amely három hónapon belül megvizsgálja, hogy a tiltakozás az arra jogosult személytől származik-e. A közös jogkezelő szervezet a kérelmet igazoltnak tekinti vagy elutasítja, amiről a bejelentőt értesíti. Ha igazolt a tiltakozás, a BnF olyan megjegyzést tesz közzé az adatbázisban, amelynek értelmében a közös jogkezelő szervezet nem gyakorolja az engedélyezést az adott könyv vonatkozásában („a kiadó által meghatározott időpontban tett értesítés alapján történő tiltakozás”). Ha a tiltakozás a szerzőtől érkezik, a BnF az adatok (információk) elérhetővé tételét megszünteti, a könyvre vonatkozó adatokat eltakarja (R. 134-6. cikk). A könyv felhasználása ez esetben közös jogkezelésben kizárt.

¹⁰⁷ A pdf formátumban közzétett tiltakozás esetében egyszerre legfeljebb négy műre lehet nyilatkozatot tenni, az online űrlapot művenként kell kitölteni, és csatolni a kötelező mellékleteket.

egyestek kiléptetni.¹⁰⁸ Úgy tűnik, hogy a rugalmas keretek biztosítottak a jól megfontolt üzleti döntéseknek, azaz a szerző eldöntheti, hogy maga akarja-e hasznosítani művét, vagy csak részesedni szeretne a jogkezelői engedélyek díjából.

A tiltakozó kiadó az értesítéstől számított két éven belül köteles a könyvet felhasználni,¹⁰⁹ és ezt igazolni bármilyen bizonyíték felhasználásával a közös jogkezelő szervezet felé. A könyv két éven belüli hasznosításának hiányában a digitális és online felhasználások engedélyezésének joga visszaszáll a közös jogkezelő szervezetre. A szerzőnek ilyen (tiltakozást követő) használati kötelezettsége nem áll fenn. A kivitelezés megkezdésére vonatkozó két-éves határidő elmulasztása ellenére a kiadó természetesen bármikor jogosult lehet a szerzővel közös visszavonásról a közös jogkezelőt értesíteni, a tényleges kiadói tevékenységnek e megállapodás közlését követően 18 hónapon belül kell megkezdődnie. Ha a kiadó a tiltakozást nem jelenti be, de jelentkezett, egy kizárólagos felhasználásról kötött megállapodás alapján három éven belül kényszerül a tényleges felhasználást megkezdni.

A hat hónapos határidő lejárta után a szerző a felhasználás ellen tiltakozhat,¹¹⁰ ha a könyv engedélyezett felhasználása becsületének vagy hírnevének sérelmére alkalmas. E jog¹¹¹ az időközben már a jogkezelőtől engedélyt szerzett kiadókkal szemben kártérítés nélkül gyakorolható.¹¹² Az ilyen tiltakozást nem kell indokolni.¹¹³

A könyv adatbázisba történő felvételét követő hat hónapon belüli szerzői vagy kiadói tiltakozásról szóló értesítés hiányában a közös jogkezelő szervezet a könyv digitális online felhasználásaira vonatkozó írásbeli ajánlatot tesz a könyv nyomtatott formában történő többszörözésének jogával rendelkező¹¹⁴ kiadó részére. Az ajánlat szerinti felhasználási jog

¹⁰⁸ Szemben a közös jogkezelés alóli kilépés magyar szabályával [Szt. 87. § (3) bek.], ebben a rendszerben értelemszerűen egy adott művet (könyvet) érintően történhet tiltakozás; <http://www.la-sofiativresindisponibles.org/index.html>.

¹⁰⁹ A digitális hasznosítás csak a szerző engedélyével történhet, ezért erre engedélyét természetesen előzetesen meg kell szerezni.

¹¹⁰ E nyilatkozatot a közös jogkezelő részére kell megtenni, amely három hónapon belül bizonyíthatja, hogy nem a jogosult személy tette meg a tiltakozást. Ellenkező esetben értesíti a BnF-et, amely a könyvre vonatkozó adatok és információk elérhetőséget megszünteti [R. 134-7. cikk].

¹¹¹ CPI L.134-4. II. cikk.

¹¹² A tiltakozás a törvény szerint a felhasználással szemben történik, elméletileg annak nem kellene hatással lennie a könyv hozzá nem férhető státuszára, azaz a jogkezelő valamely kiadó vagy más felhasználó kérésére ismét adhatna engedélyt, illetve a tiltakozással nem érintett felhasználások folytathatók lennének. Ez az értelmezés azonban a ReLIRE honlapja szerint nem helytálló, mivel az ott található tájékoztatás szerint ezen nyilatkozatával a szerző jogosult a rendelkezés (ti. a közös jogkezelés) alól kivonni művét. Forrás: <http://relire.bnf.fr/projet-relire-dispositif-inedit>.

¹¹³ Payot: i. m. (41).

¹¹⁴ A felhasználás jogának jelenleg is fennállónak kell lennie, ellenkező esetben csak az általános, ötéves, nem kizárólagos engedélyt adhatja a közös jogkezelő szervezet a felhasználást engedélyezni kívánó kiadó részére. Az ajánlatról a szenátusi előterjesztés azt tartalmazza, hogy a korábbi kiadást megvevő kiadó esetén e későbbit keresi meg a Sofia.

tíz évre szóló kizárólagos, hallgatólagosan megújítható. Az ajánlatot elutasítotttnak kell tekinteni, ha a kiadó két hónapon belül írásban nem válaszol.

Amennyiben egy könyv tekintetében a szerző nem vitatja,¹¹⁵ hogy a kiadó a nyomtatott formában történő többszörözés jogával rendelkezik (nem igazolt a kiadói szerződés megszűnése), a közös jogkezelő szervezet ajánlatát elfogadó kiadó köteles az értesítést követő három éven belül felhasználni az érintett hozzá nem férhető könyvet. A felhasználás tényét a kiadó köteles a közös jogkezelő szervezet felé bármely módon bizonyítani.¹¹⁶ A felhasználásra vonatkozó ajánlat elfogadásának hiányában vagy az elfogadás ellenére a hasznosítás határidejének elmulasztása esetén a könyv felhasználását a közös jogkezelő szervezet engedélyezi.

A listán történt közzétételt követő hat hónap után a nyomtatott többszörözés jogával rendelkező szerző és a kiadó minden esetben együttesen értesítheti a közös jogkezelő szervezetet a könyv digitális felhasználása engedélyezésének visszavonásáról szóló döntésükről. A kiadó ebben az esetben köteles az érintett könyv felhasználását az értesítést követő 18 hónapon belül megkezdeni, és ezt bármely módon bizonyítani a közös jogkezelő szervezet részére, így pl. a szerzői jogosultakkal kötött megállapodások csatolásával.¹¹⁷ Adott könyv digitális jogaival kizárólagosan rendelkező¹¹⁸ szerző (vagy jogutóda¹¹⁹) bármikor visszavonhatja¹²⁰ a közös jogkezelőtől a digitális felhasználás engedélyezésének jogát. Ha egy műnek több kiadása van, a jogkezelés alóli kilépés meghatározott kiadások tekintetében is lehetséges.¹²¹

A visszavonásról szóló ilyen döntésekről a közös jogkezelő szervezet tájékoztatja a BnF-et (amely adatbázisában a visszavonás tényét feltünteti) és az összes olyan jogosultat, amelynek a könyvre vonatkozóan felhasználást engedélyezett.¹²² A jogosultak nem tiltakozhatnak könyv olyan felhasználásának az engedély alapján még hátralevő időszak alatti folytatása ellen, amelybe a visszavonásról szóló közös jogkezelőhöz címzett értesítés előtt kezdtek. A to-

¹¹⁵ A kiadó jogait (jogszerzését) vitató szerzőnek nyilatkozatát a közös jogkezelő szervezet részére kell megtennie, bizonyítékainak egyidejű csatolásával. Mindezeket a közös jogkezelő szervezet közli a nyomtatott terjesztésre jogosult kiadóval, amelynek egy hónapja van az ellenbizonyításra. Ennek hiányában a közös jogkezelő szervezet visszavonja a kiadónak adott engedélyét.

¹¹⁶ CPI L. 134-5. cikk.

¹¹⁷ CPI L. 134-6. cikk.

¹¹⁸ A jogosult kizárólagos jogosultságát igazolni köteles a közös jogkezelő szervezet részére.

¹¹⁹ Forrás: <http://relire.bnf.fr/foire-aux-questions>.

¹²⁰ A szerzői minőséget és a kizárólagos jogok fennállását bizonyítani kell. A közös jogkezelő szervezet közli a kiadóval (ha ilyen létezik) mindezeket, amire egy hónapon belül teheti meg észrevételeit. Ha a közös jogkezelő szervezet nem tudja három hónapon belül bizonyítani, hogy a nem megfelelő személy tette meg a nyilatkozatot, vagy a jogosulti igény nem alapos, elveszíti engedélyezési jogát (R. 134-9. cikk).

¹²¹ Forrás: <http://www.conseilpermanentdesecrivains.org/>.

¹²² CPI 134-6. cikk.

vábbi felhasználás legfeljebb azonban öt évig és nem kizárólagosan történhet. Amennyiben a szerző a becsületének vagy jó hírnevének sérelmére alkalmas felhasználásra hivatkozva teszi meg tiltakozását, úgy nincs a felhasználás folytatására nézve semmilyen haladék.¹²³

A „kvázi árva” művek

A közös jogkezelő szervezet ingyenesen ad engedélyt¹²⁴ a nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak részére az olyan, a gyűjteményükben található, hozzá nem férhető könyvek – „látogatóik” (előfizetőik) részére – digitális formában történő többszörözésére és nyilvánossághoz közvetítésére, amelyeknek egy nyomtatott többszörözésre jogosultja sem volt megtalálható tíz évvel az első felhasználás (közös jogkezelésben történő) engedélyezését követően.¹²⁵ A kedvezményezett intézmény általi ilyen felhasználásban a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás kizárt. A könyv nyomtatott formában történő többszörözésre jogosultja bármikor azonnali hatállyal visszavonhatja a közös jogkezelő szervezettől az ingyenes engedélyezés jogát. A francia nemzeti modellben az ilyen kereskedelmi forgalomból kikerült (az árva művekről szóló irányelv rendelkezéseihez képest független¹²⁶) „kvázi árva műveket” a könyvtárak a jogosult fellépéséig szabadon (de közös jogkezelő szervezethez történő bejelentéshez és meghatározott feltételekhez kötötten) használhatják fel.¹²⁷

Az ingyenes könyvtári felhasználások megkezdésétől fogva vélhetően nem lesz már felhasználó, aki öt évre szóló engedélyt kérne a közös jogkezelőtől. A rendelkezéssel kötelempéldányi állománya alapján a BnF digitális könyvtára, a Gallica portál¹²⁸ jelentős tartalommal gazdagodhat díjmentesen.¹²⁹ Figyelemmel arra, hogy egyes e-könyvek ellenérték fejében már a közeljövőben is megszerezhetővé válnak, a könyvtáraknak remélhetőleg nem kell azért egész évtizednyit várniuk könyvtári szolgáltatásaikkal.

¹²³ Forrás: <http://www.conseilpermanentesecrivains.org/>.

¹²⁴ Feltéve, hogy a kérelem indokolt elutasításának nincs helye.

¹²⁵ CPI L.134-9. cikk.

¹²⁶ Ahogy korábban említettük, ez a szabály nem az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló irányelv rezsimjéből ered, mivel többek között nincs a felhasználót terhelő nyilvántartási, kutatási kötelezettség sem.

¹²⁷ A Sofia minden évben jelentésben számol be az általa alkalmazott intézkedésekről és a kiadói szerződésben részes vagy nem részes jogosultak felkutatásában elért eredményekről. A közigazgatási felügyelet a jogosultak azonosításában és felkutatásában alkalmazott intézkedések javítása érdekében bármilyen megjegyzést vagy javaslatot megfogalmazhat, és azt a közös jogkezelő szervezet köteles figyelembe venni (CPI L.134-3. cikk IV. bekezdés).

¹²⁸ <http://relire.bnf.fr/projet-relire-trois-etapes>.

¹²⁹ A rendszert, mint korábban jeleztük, nem lehet ingyenesnek tekinteni, mert komoly anyagi ráfordítás (jelentős részében közpénz felhasználásával) révén valósulhatott meg.

Az ismeretlen szerzők jogdíja

A Sofia alkotói támogatásra, az irodalmi szerzők képzésére és a nyilvános könyvtárak népszerűsítésére használja fel a hozzá nem férhető könyvek felhasználása után beszedett olyan összegeket,¹³⁰ amelyeket nem lehetett felosztani, mert annak jogosultjai nem voltak azonosíthatók vagy megtalálhatók az elévülés közös jogkezelő szervezetekre irányadó speciális határidejének¹³¹ (a jogdíj beszedésétől számított 10 év¹³²) lejártát követően.

Jogdíjak kifizetése

A francia keretmegállapodás alapján¹³³ a jogkezelésből származó bevételekhez a jogosultak egyenlő arányban juthatnak hozzá a költségek (a digitilizálás és a befektetett pénzeszközök megtérítésére szolgáló rész) levonását követően. A jogdíjak felosztását a Sofia fogja végezni. Christian Roblin, a Sofia igazgatója szerint az első hozzá nem férhető könyvek 2015. év folyamán kerülnek kereskedelmi forgalomba, a felhasználások utáni jogdíjak kifizetése csak 2016-ban várható.¹³⁴ Jogdíj csak abban az esetben jut a jogosultak részére, ha valamely kiadó a műre a közös jogkezelő szervezettől engedélyt kér. A vagyoni jogok jogkezelésbe vételéért, a digitalizálásért nem jár ellenérték.¹³⁵ A felhasználási engedélyek tekintetében a kiadókon túlmenően érintettek lehetnek az írók, illusztrátorok, rajzolóok, fotóművészek, kritikai kiadások szerzői és a fordítók is.¹³⁶

A törvény értelmében¹³⁷ a kiadóknak jutó jogdíj nem haladhatja meg a szerzői részt abban az esetben, ha nem az eredeti kiadó, hanem harmadik fél használja fel a könyvet. A Sofia közgyűlésének 2013. június 20-i határozata alapján a kiadóknak adott kizárólagos felhasználási engedélyek ellenértékét teljes egészében a szerzők (és örököseik) jogdíjára kell fordítani, így a kizárólagos kiadói engedély ellenértékéből a kiadó már értelemszerűen nem részesülhet. A közös jogkezelésben adott engedélyekből beszedett jogdíjak egésze a szerzőt

¹³⁰ Összecszerűségéről és felhasználásáról a közös jogkezelő szervezetek a kultúráért felelős miniszter részére évente jelentést készítenek.

¹³¹ L.321-1. cikk.

¹³² A törvény értelmében az elévülés a jogdíjfelosztásig nyugszik.

¹³³ Francia keretmegállapodás, E – Autres principes.

¹³⁴ *Camille Thomine, Pierre-Édouard Peillon: Numérisation. L'épuisante querelle des épuisés. La vie des lettres; <http://www.magazine-litteraire.com/mensuel/532/numerisation-epuisante-querelle-epuises-01-06-2013-64287>.*

¹³⁵ A digitális többszörözés elméletileg díjfizetéssel járhatna, függetlenül attól, hogy vélhetően nem ez a felhasználásra átadott előzetesen digitalizált formátum lesz a mű tényleges piaci megjelenése.

¹³⁶ Több, a témában született cikk szerint a rendelkezések kedvezőtlenül érintik a fotóművészek, illusztrátorok jogait. A törvényjavaslat előterjesztésének indokolása (elérhető a <http://www.senat.fr/leg/ppl11-054.html> oldalról) szerint a rendelkezések ezen művekre is kiterjednek.

¹³⁷ CPI L.134-3. cikk III.5. alpont.

illeti meg, amennyiben a szerző a kiadási jogot „visszaszerezte”.¹³⁸ A szerzőknek (örökösöknek) és kiadóknak szóló tájékoztató¹³⁹ értelmében ha a kiadó a kizárólagos engedélyre vonatkozó ajánlatot elutasítja, utóbb a többi kiadóval megegyező feltételek mellett kérhet öt éves nem kizárólagos hasznosítási jogot a kiadót és a szerzőt illető díj együttes megfizetésével.¹⁴⁰ Ha a szerző nem tagja más közös jogkezelő szervezetnek, jelentkeznie kell a Sofiánál, hogy a díjfizetést teljesíteni lehessen részére. Ha más jogkezelő szervezetnél tag, úgy e szervezeten keresztül kapja meg jogdíját.¹⁴¹

A ma már tisztán látható felosztási elvek ellenére a jogdíjból történő levonások mértékéről, a kezelési költségről érdemi és egyben nyilvános információ lényegében nem érhető el. Ez érthető ugyan a felosztás távolabbi, 2016-ban esedékes időpontjára tekintettel, de az érdekeltek számára a választható döntések – tiltakozás, visszavonás és hallgatólagos elfogadás – mérlegeléséhez szükséges valamennyi információ ma még nem áll rendelkezésre.

Kritikák

A törvényi és rendeleti szabályok megalkotása mellett szólt, hogy a könyvtárak számára elérhetővé váljon digitalizált változatban (a kiadók kínálatában ellenérték fejében azonnal, vagy tíz év után meghatározott esetekben ingyenesen) a kereskedelmi forgalomban hozzá nem férhető XX. századi irodalom. A hozzá nem férhető könyvek sajátos kategóriája megteremtésének indoka, hogy az újrakiadás iránti érdektelenség miatt a forgalomból kiesett művek ne gátolják indokolatlanul a tudásalapú információs társadalom közérdekű igényét az információkhoz való hozzáféréshez. Kétséges azonban, hogy egy nem forgalmazott, újrakiadásra jelenleg tisztán piaci alapon nem számító mű valóban olyan jelentős értékkel bír-e, és érdemes-e¹⁴² a befektetésre.¹⁴³ Jelen tanulmány szerzőjének véleménye szerint nem várható, hogy az új szabályoknak köszönhetően garmadával bukkannak fel majd remekművek (mivel az ilyeneket vélhetően folyamatosan forgalmazzák), de egy-egy hiánypótló kiadvány azért könnyebben elérhetővé válhat, nyilvánvalóan érdeklődéssel válogatnak a kiadással

¹³⁸ Ha a szerző a kiadásra vonatkozó jogokkal ismét rendelkezik, akkor ezt ugyancsak jeleznie kell a közös jogkezelő szervezet felé, hogy a teljes összeget részére fizethessék ki (feltéve, hogy nincs társszerzője, egyéb szerzője a könyvnek).

¹³⁹ Elérhető a <http://www.la-sofiativresindisponibles.org/index.html> oldalról.

¹⁴⁰ A kiadói jogdíjat a felosztáskor a kiadó részére ez esetben nem osztják fel.

¹⁴¹ Forrás: <http://www.conseilpermanentdescrivains.org/>.

¹⁴² A digitalizálást megelőzően a nyilvánosságra hozott megrendelésen keresztül az actualitÉ blog számítása szerint már minden egyes műcím beszerzésére kifizettek 2,5 eurót. Forrás: Gary: i. m. (87). Egyes források szerint a „Grand Emprunt” keretében megvalósuló projekt teljes bekerülési költsége 40 millió euró. Sylvie Fodor: How The Google Book Settlement Becomes Law; http://www.cepic.org/news/blog/2012/02/how_google_book_settlement_becomes_law.

¹⁴³ Gary: i. m. (27).

érintettek¹⁴⁴ is megtérülést, piaci rést keresve.¹⁴⁵ Nem lehet említés nélkül hagyni a valóban megsemmisüléssel fenyegetett vagy kikopásnak indult könyvállomány felmérésének, katalogizálásának és digitális megőrzésének jelentős járulékos, nem mellékes értékét, hasznát sem. Készletbe lett véve az érintett múlt századi könyvek megközelítőleg teljes választéka, és ezáltal e század remélhetőleg egyetlen irodalmi emléke sem válik többé hiánycikkből idővel pótolhatatlanná.

El kell ismerni, hogy a rendszer bonyolult, és az új szabályozási keretek szokatlan rendelkezéseket tartalmaznak az irodalmi szerzők és kiadók digitális szerződéses viszonyaira. Természetesen azon szerzőket, akik nem értesülnek az új rendszerről [nem lévén jól tájékozottak a digitális korban (főként az idősebb korú szerzők)], kellemetlenségként érheti – a tudásalapú, információs társadalomra hivatkozással bevezetett – a műveiket érintő kényszerengedélyek léte. Az új jogszabályi rendelkezések nyomán érezhetően kibillent a kialakult egyensúlyi helyzet is a szerzők és a kiadók között. A kiadók egy részét szintén érhetik a mechanizmus működéséből származó nem várt meglepetések, őket kedvezőtlenül érintheti a nyomtatásban esetleg újból megjelentetni kívánt könyvvel konkuráló digitális kiadványok jelenléte a könyvpiacon.¹⁴⁶ A rendszer fő haszonélvezőivé elsősorban mégis ők válhatnak, mivel egyszerű, jól kalkulálható költséggel számolva válogathatnak¹⁴⁷ a korábban kiadhatatlannak ítélt kiadványok közül a megtérülő kiadás reményében. Rá kell arra is mutatni, hogy a szerzői jog főszabálya szerint a szerző jogosult a mű újrakiadása felől dönteni, ám a francia hozzá nem férhető művekre vonatkozó rendszerben a kiadónak is lehetősége van a digitális újrakiadást érdemben befolyásolni. A kiadó a digitalizálást követően (a szerzővel egyeztetve) vagy maga adja ki a könyvet, vagy hagyja a szerző tiltakozásának hiányában (de előzetes, kifejezett beleegyezése nélkül) a közös jogkezelő általi engedélyezést, és a kizárólagos tízéves engedély birtokában maga kezdi meg a forgalmazást, vagy csupán a közös jogkezelői nem kizárólagos engedélyek hasznait húzza (legfeljebb a védelmi idő lejártáig).¹⁴⁸

A jogszabályi rendelkezések egy provizórikus jogátengedésről rendelkeznek a közös jogkezelő szervezet javára, amíg a jogkezelés ellen a szerző nem tiltakozik.¹⁴⁹ A mechanizmus

¹⁴⁴ Nem lehet kizárni, hogy egyesek visszaélnek azzal, hogy számos hozzá nem férhető könyv árva is egyben, és rosszhiszeműen nem kérnek a felhasználásra engedélyt, így jogsértést követnek el.

¹⁴⁵ A cikk írásának időpontjában azonban nem ismertek a közös jogkezelőtől kapható engedélyek részletes feltételei.

¹⁴⁶ A nyomtatott kiadói tevékenységet mindenképp rontja az elektronikus könyvek piaca, bár ez a forgalomban nem kapható könyvek esetén csak az új, papíralapú kiadásnál számít.

¹⁴⁷ A digitális megjelenés számottevően kevesebb ráfordítással járhat (korrektúra, lektorálás, terjesztési költségek, reklámozás), mint a hagyományos nyomtatott könyvek.

¹⁴⁸ Elképzelhető (de nem valószínű), hogy a kiadó maga is nem kizárólagos engedélyt kérjen a közös jogkezelő szervezettől, és egyszerre jusson jogdíjhoz mások felhasználásai után, megfizetve a saját tevékenysége utáni jogdíjat is.

¹⁴⁹ Ezen alapvető ismérve miatt a megvalósult rezsimet sokan az elvetett Google rendszerhez hasonlítják. S.I. Lex: Numérisation : la grande manoeuvre des indisporphelines, elérhető a <http://scinfolex.wordpress.com/2011/11/12/numerisation-la-grande-manoeuvre-des-indisporphelines/> oldalról.

„bemeneti oldalán” bárki kérelmére betáplálható lehet („opt in”) egy mű (feltéve, hogy a tudományos bizottság is egyetért a minősítéssel). A rendszert a hallgatás beleegyezés elve uralja, amely a szerzői jog általános, a felhasználáshoz szükséges előzetes írásbeli szerzői hozzájárulás maximájával látszólag nem áll összhangban, és természetesen ellenzői ennek okán nem is tudják elfogadni. A támogatók szerint a hallgatni arany mondás jellemzi jobban a helyzetet, ugyanis a szerző, ha a közös jogkezelést elfogadja, akkor külön teendő nélkül is díjazáshoz juthat, népszerűsége növekedhet, és egyes felhasználásokban a kimutatható közérdek is teljesül. A szerzőt az újrakiadás felől történő döntésében korlátozzák, mert az is lehet, hogy a műnek van újabb kiadása, amit jobbnak ítélt, és nem kíván ennek egy korábbi változattal konkurenciát teremteni,¹⁵⁰ illetve előfordulhat, hogy azért ódzkodik a digitális kiadástól, mert fél a jogsértő másolatok terjedésének (valljuk meg, az online környezetben reálisan fennálló) kockázatától. Egy jogsértő bejelentést követően a kereskedelmi forgalomban mégis kapható könyv esetében a francia „opt out” rendszer¹⁵¹ tetézheti a károkat.¹⁵²

Kritikai élel említhető, hogy a 2014 elejétől kezdődő könyvtári kötelempéldányi gyűjteményből leválogatott könyvállomány a BnF-fel partnerségben létrehozott projektársaságon keresztül történő digitalizálásához a szerző szintén nem járulhatott hozzá, és ezt a fajta előzetes többszörözést – bár a felhasználónak a többszörözésre és a nyilvánosságához közvetítésre a közös jogkezelő szervezet adhat engedélyt – a Sofia sem engedélyezhette előzetesen. Ezt a lehetőségét a törvény biztosította a szerzői kizárólagos joggal szemben.

A legtöbb kritika a szerzők részéről érkezik, a következő, további felvetések mentén. A rendszer a kiadónak egyfajta előfelhasználási jogot (és annak hiányában) díjazást biztosít. De miért kapjon az a kiadó is az engedélyezett felhasználás díjából, amely ha a mű kereskedelmi forgalomban már nem volt elérhető, ez ellen nem tett (vagy szerződéses kötelezettségeit nem teljesítette megfelelően), és a digitális kiadásra vonatkozóan korábban a szerzőt sem kereste meg? Miért illeti meg első körben a versenytársak nélküli elektronikus kiadás joga a nyomtatott könyv kiadóját, miért nem kaphat bárki engedélyt a kiadásra, nagyobb eséllyel növelve ezzel a szerző ismertségét, jogdíjbevételeit? Szükséges-e esetenként években mérhető türelmi időt adni a felhasználás megkezdésére, elodázva egy könyv újramegjelenését?¹⁵³

További, eljárásjogi kérdés, hogy az BnF által gondozott listára vétel elleni tiltakozás valamely hiányossága¹⁵⁴ miatti elutasítás esetén (amelyre adott esetben négy hónapot is vár-

¹⁵⁰ <http://www.petitionpublique.fr/?pi=P2012N21047>.

¹⁵¹ A szabályok szerint a szerzőnek kell fellépnie, ha nem akarja, hogy hozzá nem férhető műve közös jogkezelés alá kerüljön.

¹⁵² S.I. Lex, i. m. (76).

¹⁵³ *Isabelle Sivan*: Proposition de loi relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXème siècle; <http://www.sivan-avocats.com/oeuvresindisponibles.html>.

¹⁵⁴ A ReLIRE honlapról elérhető formanyomtatványon található tájékoztató szerint a tiltakozás beérkezését követően a BnF megvizsgálja, hogy a kérelem teljes-e.

ni kell) a hiány pótlásával a tiltakozás benyújtásának hatályai fennmaradnak-e. Egy júliusi tiltakozást lehet ugyanis, hogy csupán a hat hónapos határidő lejárta után vizsgálának ki. Úgyszintén kérdéses, hogy az egyes közös jogkezelői döntések ellen milyen jogorvoslat lehetséges.¹⁵⁵ Már érkeztek közös jogkezelői válaszok, és nyilvánosságra is jutottak,¹⁵⁶ de számos megválaszolatlanul tűnő kérdés maradt még a jogintézmény működését illetően.

2013. május 2-án egy írói egyesülés, a Droit de Serf és számos blogger kérelmet terjesztett elő a francia legfelsőbb közigazgatási bíróság, az Államtanács (Conseil d'État) részére a minisztertanácsi rendelet kapcsán.¹⁵⁷ A kérelemben írtak szerint a végrehajtási rendelet sérti a szerzői jogi védelem nemzetközi egyezményekben előírt formalitásoktól való mentességét¹⁵⁸ (mivel egyes jognyilatkozatokhoz a szerzői minőséget igazolni kell), az Infosoc-irányelvben¹⁵⁹ foglalt korlátozott számú kivételhez képest a megoldás új kivételt képez, amely ráadásul a háromlépcsős tesztbe¹⁶⁰ ütközik, nevezetesen a mű rendes felhasználására sérelmes. A szabályok értelmében a szerzőnek kell bizonyítani kizárólagos joga meglétét, és sérelmes, hogy a szerzőkön kívül az örökösök nem gyakorolhatják a személy-

¹⁵⁵ François Bon: pro | auteurs, contre l'État voleur, réclamez vos droits! <http://www.tierslivre.net/spip/spip.php?article3447>, továbbá: Petit guide de survie à l'usage des auteurs d'oeuvres indisponibles (S.I. Lex); <http://scinfoplex.wordpress.com/2012/02/29/petit-guide-de-survie-juridique-a-lusage-des-auteurs-doeuvres-indisponibles/>.

¹⁵⁶ Nicolas Gary: ReLIRE : „La Sofia est ici juge et partie : on est en plein conflit d'intérêts” Moutons électriques, d'accord, mais pas question de se faire tondre; <http://www.actualitte.com/legislation/relire-la-sofia-est-ici-juge-et-partie-on-est-en-plein-conflit-d-interets-44236.htm>.

¹⁵⁷ A kérelmet az Államtanács a kormánnyal közölte, és két hónapos határidőt szabott részére az egyes előterjesztésben szereplő indokok tekintetében észrevételei megtételére. Ezt követően (a határidő a kézbesítésekre tekintettel a 2013. augusztus 6. körüli napokban járhatott le) lehetséges, hogy az Államtanács az Alkotmánytanácshoz forduljon. Ha az ügy befogadhatóságát (tárgyalásra alkalmasságát és a felek jogi érdekét (legitimációját) kivizsgálták, az alkotmány (elérhető <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>) 61-1. cikkének értelmében biztosított utólagos normakontrollként szolgáló eljárás (2010. március 1-je óta bárki az alkotmányban biztosított jogaira sérelmes törvényhozási rendelkezéssel szemben élhet ilyen kérelemmel). Az Alkotmánytanács – az Államtanács hozzá történt utalásától számított – 3 hónapon belül dönt. Nicolas Gary: Oeuvres indisponibles le conseil d'état questionne matignon et valois; <http://www.actualitte.com/legislation/oeuvres-indisponibles-le-conseil-d-etat-questionne-matignon-et-valois-43160.html>; <http://www.vie-publique.fr/actualite/faq-citoyens/qpc/#art8846>; <http://www.conseil-etat.fr/fr/question-prioritaire-de-constitutionnalite-k4y/>.

¹⁵⁸ 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény 5. cikk (2) bek.; 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

¹⁵⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

¹⁶⁰ Az 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény 9. cikkének (2) bekezdése értelmében: „Az Unióhoz tartozó országok törvényhozó szervei jogosultak arra, hogy különleges esetekben lehetővé tegyék az említett művek többszörösítését, feltéve, hogy az ilyen többszörösítés nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.”

hez fűződő jog megsértése alapján a visszavonás jogát.¹⁶¹ A kérelem szerint a rendelet (és a törvénymódosítás) a kiadók érdekeit egyoldalúan támogatja.¹⁶²

A francia kormányzat nézőpontjából az alkotmányosság biztosított, mivel a rendelkezések közérdeket szolgálnak, a szerző elidegeníthetetlen személyhez fűződő joga érintetlen maradt, a hozzájáruláshoz fűződő vélelem egy egyszerű eljárás révén megdönthető, és a díjazás biztosított még abban az esetben is, ha az érdekelt csak utóbb válna ismertté.

Az indulatok tehát még nem csillapodtak, és az alkotmányosság próbáját sem állta ki teljes mértékben a szabályozás. Az érveket, ellenérveket mérlegelő közigazgatási döntés(ek)et érdemes tehát megvárni.¹⁶³ A cikk írójának véleménye szerint a szerzői minőség elismerése biztosított, a rendszer a korrekciót lehetővé teszi, a kiadói érdeket pedig nyilvánvalóan meg kellett jeleníteniük a szabályoknak, ami – jelen esetben úgy tűnhet – ellentételezés nélkül vált előnyös és garantált haszonszerzési lehetőséggé a kiadók kezében, de mindeközben nem szabad elfeledni az egyezségben kidolgozott, folyamatban lévő, várhatóan a kiadói szerződést érintően több CPI-rendelkezést hozó jogszabály-módosítás tényét.

Záró gondolatok

A francia szerzői jogi jogalkotás gyakran invenciózus a digitális kor adta kihívások megválaszolásában, még ha a válaszreakciók után szükségessé is válik egyes rendelkezések felülvizsgálata a szabályozás célokkal való összhangja és az arányosság érdekében. A Franciaországban most közzétett könyvek tényleges felhasználása csak 2015-től kezdődik meg, digitalizálásuk is csak 2014 őszére fejeződhet be. Tényleges sikerről vagy kudarcról a felhasználások megindulását követően lehet beszámolni, és döntő jelentősége lesz az első jogdíjfelosztás tapasztalatainak is. A jogalkotás a XX. század könyveinek digitális jogai tekintetében viszonyítási kiindulópontot teremtett a szerzői–kiadói kapcsolatokban, míg a XXI. századi irodalom alkotásaira vonatkozóan az alapok újraértékelését végezheti el a közeljövőben. A megváltozott és a (kiadói szerződések törvényi szabályai kapcsán) módosuló jogi háttér mellett az érdekelték közötti egyensúlyi helyzet új értéken állapodott meg,¹⁶⁴ a jogalkalmazást esetleg meghiúsító közeli hatályon kívül helyezéssel nem számolhatunk.

Egy jövőbeli hazai bevezetés¹⁶⁵ tekintetében is helyénvaló, hogy a jogszabályi környezetet csak egy kellően egyeztetett, konszenzussal elfogadott szabályozás mentén lehet felülvizs-

¹⁶¹ Ez a kegyeleti jog alapján elvileg (legalábbis a magyar jog szerint) nem lenne kizárható.

¹⁶² <http://ledroitduserf.wordpress.com/2013/05/05/recours/>.

¹⁶³ A döntés a teljes rendszer felülvizsgálatára is vezethet. Mind a francia, mind a nemzetközi kiadók (amelyek tulajdonosként érdekeltek, vagy a hozzá nem férhető művek befektetőiként lehetnek érdekeltek a francia piacon) élénk érdeklődéssel figyelik a fejleményeket.

¹⁶⁴ A végeredményt az új kiadói szabályok fogják meghatározni.

gálni. E körben említést érdemel, hogy a szakirodalmi művek és a nagyobb terjedelmű, nem színpadra szánt szépirodalmi művek (pl. regények) nyilvános előadásának közös jogkezelés alóli kizárása vonatkozásában korábban éppen az volt megállapítható, hogy azok „egyedi engedélyezése a gyakorlatban lehetséges, ezért nem indokolt, hogy a törvény e művekre akár csak kiterjesztett hatályú közös jogkezelést is előíranyozzon”.¹⁶⁶ Amennyiben azonban az érintettek (szerzői, kiadói, könyvtári és közös jogkezelő szervezetek) készek az egyetértési megállapodás hazai megvalósítását szolgáló megállapodást kötni, valamennyi gátó körülmény meghaladható.

A cikkben bemutatott, ezidáig egyedülálló megoldás gyakorlata a közös jogkezelésben adott engedélyek rendszeressé válásával és az első tiltakozások elintézésével kapcsolatban kezdhet formálódni, megszilárdulni. Döntő jelentősége lesz továbbá, hogy az egyes felhasználásokat milyen feltételek mellett fogja a Sofia a felhasználókkal kötött megállapodásaiban engedélyezni. A jogosultak és a felhasználók között fennálló – a szerzői jogosultak nézőpontjából kibillentnek látott – egyensúlyi helyzet tekintetében a mechanizmus kialakulóban lévő tényleges gyakorlatának lesz meghatározó szerepe. Hogy méltányos helyzet állt-e elő? Idővel talán erre is válasz adható. A közeljövőben várható törvénymódosítás előtt a francia könyvkiadásra vonatkozó közvetlen és alaposabb ismeretek¹⁶⁷ hiányában¹⁶⁸ kár lenne elhamarkodottan kategorikus véleményt formálni.

¹⁶⁵ A magyar jogfejlődésben nem ismeretlen az elfogyott, „könyvárusoknál nem kapható” művek és felhasználásuk problémaköre. A témáról bővebben: *dr. Legeza Dénes: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út.* In.: Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából. Szent István Társulat, Budapest, 2013 (megjelenés alatt).

¹⁶⁶ Az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló 2003. évi CII. törvény miniszteri indokolása a törvény 58. §-ához.

¹⁶⁷ A teljesség igénye nélkül: az SNE közgyűlése által a kiadásra vonatkozóan készített adatok elérhetők a http://www.sne.fr/img/pdf/Telechargements/chiffrescles_juin2013.pdf oldalról, az e-könyv olvasási szokásokról az SGDL–SNE–Sofia által 2013-ban készített felmérés elérhető a http://www.sne.fr/img/pdf/Evenements/Assises/Assises-22mars2013/CP-Barometre-usages-livre-numerique-Vague3-22_03_13.pdf oldalról.

¹⁶⁸ Két évvel a bevezetést követően lehet majd megtudni, hogy a kereslet milyen mértékű az újrakiadás iránt, és ebből mennyi kérelem érkezik a kiadói vagy más szervezetektől (bár a felhasználások száma, a műcímek, a jogosultak száma egy következtetéseket és értékelést tartalmazó elemzés szempontjából önmagában is meghatározó lehet), és a jogdíjak nagyságrendjéről is megalapozottabb információk állnak majd rendelkezésre egy értékelés elvégzéséhez.